

Pharos Werkprogramma 2023

ten behoeve van de aanvraag van de VWS
instellingssubsidie 2023

Pharos

Vastgesteld door de directie op 13 september 2022

Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 15 september 2022

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Lokale, Integrale Aanpak Gezondheidsachterstanden (GezondIn)	5
3. Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning	13
4. Gelijke kansen op gezond opgroeien	19
5. Begrijpelijke Informatie & Digitale Zorg	25
6. Vitaal ouder worden voor iedereen	30
7. Gezondheid Vluchtelingen & Migranten	33
8. Vrouwelijke Genitale Verminking	38
9. Kennis- en informatieoverdracht	41

1. Inleiding

Nederland staat voor de grote uitdaging om de vermijdbare sociaal-economische gezondheidsverschillen (SEGV) terug te dringen en gelijke gezondheidskansen te creëren. De overheid heeft en pakt in deze maatschappelijke opgave een leidende rol. In het regeerakkoord staat dan ook: *'Kwetsbare mensen leven zeven jaar korter en vijftien jaar langer in minder goede gezondheid en kinderen die ongezond opgroeien staan veelal op een achterstand. Dat vinden we onacceptabel. We willen de zorg voor iedereen betaalbaar, beschikbaar en bereikbaar houden. Dat vraagt van de politiek goede en stevige keuzes en hervormingen, die tijd kosten en waarbij passende zorg de norm is. Vermijdbare gezondheidsverschillen pakken we daarom aan.'*

Pharos is hét landelijk expertisecentrum gezondheidsverschillen. Pharos zet haar kennis in met het oog op haar missie: het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen. Haar uitgangspunt is: gezondheid en kwaliteit van zorg voor iedereen in Nederland. Jaarlijks krijgt Pharos, als deel van de kennisinfrastructuur rond het Ministerie van VWS, een instellingssubsidie. Middels deze instellingssubsidie ondersteunt VWS de gezamenlijke doelstelling om de vermijdbare gezondheidsverschillen in Nederland te verkleinen. Onderliggend document is de subsidieaanvraag voor 2023.

Alle activiteiten van Pharos staan geheel ten dienste van deze maatschappelijk opgave. Pharos levert hiervoor specifieke kennis en expertise die voor iedereen toegankelijk is. Pharos positioneert zich nadrukkelijk als publiek kennisinstituut. Alle activiteiten dienen een publiek doel en zijn gericht op het openbaar en collectief maken van kennis en het van elkaar leren. Pharos ziet het als haar taak nationale en internationaal beschikbare kennis te verzamelen, te verrijken en te verspreiden.

Door de reeds jarenlange uitvoering van deze taak is een belangrijke kennisbasis, *body of knowledge*, voor de sector ontstaan, om te gebruiken en op voort te bouwen. Het is een kernopdracht voor Pharos als kennisinstituut om deze kennisbasis niet alleen op niveau en up to date te houden, maar deze ook zo toegankelijk te maken

dat professionals in zorg en ondersteuning en andere betrokkenen – zoals beleidsadviseurs van gemeenten – hier gemakkelijk bij kunnen en antwoorden op hun vragen vinden.

Pharos kan de gezondheidsverschillen niet alléén oplossen. We verbinden ons dan ook aan een veelheid aan partijen die ons kunnen ondersteunen in onze doelstelling. Wij beheren met en voor deze partijen een uitgebreide leer- en ontwikkelinfrastructuur. Deze infrastructuur is ook integraal onderdeel van onze kennisbasis. Deze infrastructuur bestaat onder andere uit ons netwerk in 0de, 1ste en 2de lijns zorg, verbindingen met de wetenschap, via de ondersteuning van de lokale aanpakken van gezondheidsachterstanden in 150 gemeenten (GezondIn/GIDS) en via Kansrijke Start in alle 345 gemeenten en weer met de samenwerkingspartners van deze gemeenten in het sociale domein, leefomgeving, woningcorporaties et cetera.

Maatschappelijke/politiek bestuurlijke ontwikkelingen 2022-2023

Inmiddels wordt de uitvoering van het coalitieakkoord uitgerold, veelal in het verlengde van de toegenomen aandacht voor de (groeierende) tweedeling in Nederland. In de achterliggende maanden zijn er vanuit VWS verschillende beleidsinitiatieven gepubliceerd zoals het Woonzorgakkoord (WOZO), het Integraal Zorgakkoord (IZA) - in concept beschikbaar - en plannen rondom mentale gezondheid en preventie die worden verwerkt in het Gezond en Actief leven akkoord (GALA). De aanpak van gezondheidsachterstanden krijgt een centrale rol in veel van deze beleidsinitiatieven, zoals het GALA, en dat zal dus ook van Pharos inzet vragen vanuit onze kennisbasis en leer- en ontwikkelinfrastructuur. We hebben de ambitie om deze kennisbasis te versterken en deze ondersteuning breed aan te bieden aan systeempartijen. We zien daarin in ieder geval een grote behoefte aan kennis over het effectiever bereiken en betrekken van kwetsbare inwoners om te komen tot

inclusiever beleid en uitvoering, waarin ook de meest kwetsbare burgers goede ondersteuning krijgen. Het afgelopen jaar hebben we vanuit Pharos hierop al voorgesorteerd, onder andere door het opleiden en inzetten van sleutelpersonen en hen steeds actiever te betrekken bij projecten van Pharos.

We zien dat ook vanuit andere beleidsterreinen nauwer de samenwerking met VWS wordt gezocht om de maatschappelijke uitdagingen in meer (domein-overstijgende) samenhang aan te pakken, zoals in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid dat zich richt op 20 achterstandsgebieden en in de Aanpak Geldzorgen, Armoede en Schulden van Minister Schouten voor SZW. Steeds nadrukkelijker wordt vanuit andere levensdomeinen de verbinding met gezondheid gemaakt en worden kansen benut die gecombineerde aanpakken tussen gezondheid en bijvoorbeeld leefbaarheid en armoede bieden om de achterliggende oorzaken van ongezondheid aan te pakken.

De meerjarenprogramma's van Pharos sluiten nadrukkelijk inhoudelijk aan op de grote vragen en ontwikkelingen die nu spelen in de samenleving, zoals de groeiende ongelijkheden, druk op koopkracht, toenemende armoede, de energiecrisis, de stijgende zorgkosten en de krapte op de arbeidsmarkt. We sluiten ook aan op programma's als Juiste Zorg op de Juiste Plek en Passende Zorg, de route naar verdergaande regionalisering, digitalisering, aandacht voor preventie en leefstijl, integrale domeinoverstijgende (gebiedsgerichte) aanpakken, invoering Wet Inburgering en Kansrijke Start. In de toelichting per programma is uitgeschreven op welke wijze het programma is ingericht en hoe we in 2023 middels onze rol, kennis en expertise impact maken op het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen.

Dit werkprogramma bevat een overzicht van de activiteiten en beoogde resultaten die wij in 2023 vanuit onze instellingssubsidie voor het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wensen te realiseren.

September 2022, Utrecht
Patricia Heijdenrijk
Directeur-bestuurder

2. Lokale, Integrale Aanpak Gezondheidsachterstanden (GezondIn)

Gemeenten investeerden de afgelopen acht jaar in een integrale aanpak voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden. Daarin was veel aandacht voor achterliggende factoren voor een gezond leven, zoals het hebben van werk, voldoende inkomen, maatschappelijk mee kunnen doen, een goede toegankelijkheid van zorg en een gezonde leefomgeving. Bureau Lysias deed onderzoek naar de opbrengsten van acht jaar werken aan gezondheidsachterstanden. De resultaten zijn te vinden in het magazine ['De Kracht van de lokale aanpak'](#) (2021).

Gemeenten werden ondersteund door GezondIn, uitgevoerd door Pharos en Platform31. In fase 1 van het Programma GezondIn stond agendering van gezondheidsverschillen en de noodzaak van een integrale aanpak centraal. In fase 2 lag het accent op verdieping van kennis en het bieden van handelingsperspectieven over onder andere domeinoverstijgend werken, het betrekken van inwoners en inclusief opdrachtgeverschap. Een nieuwe fase breekt nu aan van verankering in beleid, vernieuwing en verbreding in het kader van preventie, gekoppeld aan een duurzame, structurele ondersteuning van gemeenten via deze leer- en kennisinfrastructuur.

VWS heeft in de afgelopen jaren door middel van verschillende programma's en subsidieregelingen gemeenten gestimuleerd om te investeren in diverse aspecten van de gezondheid van hun inwoners. Vanaf 2023 wil VWS de diverse subsidies bundelen in een SPUK-regeling met het oog op meer samenhang tussen de bestaande programma's, een grotere slagkracht voor gemeenten en op den duur structurele financiering en borging van programma's in regulier en nieuw beleid. Richtinggevend voor deze SPUK zijn een integrale aanpak en inzet op kwetsbare groepen en op wijken met de meeste achterstanden. Waar tot op heden een aantal subsidieregelingen voor een beperkt aantal gemeenten beschikbaar was, kan de SPUK-regeling nu door alle Nederlandse gemeenten worden aangevraagd. Thema's en programma's die mogelijk onder de SPUK vallen zijn

o.a. GIDS, Lokale Uitvoering Sportakkoorden, Kansrijke Start, Valpreventie, Mentale gezondheid en Welzijn op Recept. Vanwege de verbreding van het aantal gemeenten dat naar verwachting actief aan de slag gaat met het terugdringen van gezondheidsachterstanden, wil VWS dat de kennis van het GezondIn programma ook breder beschikbaar is. GezondIn zal zich dan ook vanaf 2023 niet meer alleen richten op de 155 GIDS-gemeenten, maar ook op andere gemeenten die de SPUK willen gaan benutten. De bovengenoemde fases die zijn doorlopen in de GIDS-gemeenten zijn ook van belang voor gemeenten die nog gaan starten met een aanpak van gezondheidsachterstanden. De kennisondersteuning en kennisdeling vanuit het programma GezondIn zal - vanwege het grotere aantal gemeenten - meer collectief én gedifferentieerd naar de fases waarin de gemeenten zich bevinden georganiseerd worden. In 2023 zoeken we op geleide van ontwikkelingen in de praktijk naar een geschikte formule hiervoor en bekijken we wat mogelijk is binnen de huidige instellingssubsidie.

Pharos kan in elk geval de opgebouwde infrastructuur in de GIDS-gemeenten en de coalities Kansrijke Start actief openstellen voor de thema's binnen de SPUK en voor de daarbij betrokken organisaties. Waar nodig en gewenst kunnen we voor hen fungeren als verbindende schakel naar gemeenten. GezondIn is goed bekend met de interne processen en organisatie bij gemeenten en kan daarop voortbouwen. Het programma kan eraan bijdragen dat erkende interventies van diverse organisaties snel breed bekend worden bij gemeenten.

Ook in de 20 Focusgebieden uit het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid delen we graag de kennis en ervaring die we hebben opgedaan met de integrale aanpak van gezondheidsverschillen. Omgekeerd zal de kennis die in deze Focusgebieden ontwikkeld wordt, van waarde zijn voor andere gemeenten bij hun aanpak en zullen we eraan bijdragen dat deze kennis breed beschikbaar wordt.

In dit jaarplan leest u een nieuwe invulling van het programma lokale, integrale aanpak gezondheidsachterstanden (GezondIn) in het licht van deze veranderingen. Accent ligt daarbij enerzijds op continuïteit van beleid binnen gemeenten en koers houden in de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden, anderzijds op bevordering van vernieuwing door verbreding naar de thema's binnen de SPUK-regeling. Gemeenten hebben baat bij een gids die hen helpt bij het goed vormgeven van een samenhangend beleid met deze nieuwe regeling. GezondIn kan deze rol van gids vervullen en wil een betrouwbare partner zijn voor zowel kleine als grotere gemeenten. De langjarige samenwerking tussen Pharos en Platform31 in het programma GezondIn is hierbij van grote waarde gebleken en zetten we dan ook voort. We werken daarbij actief samen met betrokken partijen zoals de GGD'en, de VNG, RIVM, JOGG en Veiligheid.NL.

Beoogde Impact in 2023

- De aanpak van gezondheidsachterstanden staat hoog op de agenda bij alle gemeenten die de SPUK-regeling aanvragen (zowel GIDS- als andere gemeenten) of op een andere wijze werken aan preventie.
- Gemeenten die nog niet bekend zijn met de integrale aanpak van gezondheidsachterstanden krijgen op korte termijn kennis tot hun beschikking over de achtergronden van gezondheidsachterstanden, welke principes belangrijk zijn voor een succesvolle aanpak en wat dit vraagt aan samenwerking, zowel binnen de gemeente als met lokale en regionale partners.
- Er is een 'landingsbaan' voor alle thema's die binnen de brede SPUK vallen in de zin dat gemeenten geholpen zijn om de diverse onderdelen samen te voegen in een samenhangend beleid dat ten goede komt aan kwetsbare inwoners en wijken.
- Gemeenten leren met en van elkaar in wisselende samenstellingen, gevoed door kennis van dit programma en andere landelijke kennispartners.
- Onze 'backbone' functie waar gemeenten alle kennis die is opgebouwd kunnen vinden is bestendig en wordt steeds geactualiseerd. Onze schakelfunctie tussen lokale, regionale en landelijke kennis en (beleids) ontwikkelingen is verder versterkt.

Concrete inzet in 2023

1. Gemeenten ondersteunen bij beleidsontwikkeling en uitvoering rond de nieuwe SPUK-regeling

Aangezien gemeenten te maken krijgen met een nieuwe uitkering waarbij meer samenhang beoogd wordt tussen de verschillende onderdelen in het gezondheidsbeleid, sport en bewegen en de sociale basis, én deze uitkering door alle gemeenten kan worden benut, vraagt dit specifieke aandacht voor de wijze van kennisdeling en ondersteuning vanuit het programma GezondIn. Gedurende het jaar wordt steeds goed bekeken welke manieren van kennisdeling goed werken en wordt de aanpak in overleg met VWS- waar nodig- bijgesteld. We helpen gemeenten met een breed palet aan ondersteuning en kennisdeling zoals informatie over de SPUK in relatie tot de aanpak gezondheidsachterstanden, kennis over beleidsontwikkeling, handreikingen en webinars. Hiermee dragen we bij aan een goede 'landingsbaan' voor de thema's die vallen onder de SPUK-regeling, zodat ze goed worden ingebed in een breder beleid gericht op preventie en terugdringen van gezondheidsverschillen. Onze activiteiten stemmen we steeds af met het ondersteunings-team van de VNG. We richten ons op het volgende:

- **Kennis over gezondheidsachterstanden koppelen** aan de thema's die vallen onder de SPUK-regeling. Gemeenten worden geholpen om hun keuze van de thema's van de SPUK-regeling beleidsmatig en qua financiële inrichting goed vorm te geven en lokaal in te bedden. Hiermee wordt substantieel en integraal beleid bevorderd ten dienste van het terugdringen van gezondheidsachterstanden. We dragen eraan bij dat gemeenten zowel wat betreft structuur als cultuur toegerust zijn voor de organisatie van een brede aanpak. Hiertoe organiseren we thematische bijeenkomsten en kennisdeling voor meerdere gemeenten tezamen. Onderzocht wordt wat hierbij een handige formule is: in regionaal verband, gemeenten van vergelijkbare grootte, voorlopers versus startende gemeenten, enzovoort.

- **Kennis over Beleidsontwikkeling en Governance** ten behoeve van integraal beleid wordt actief ingezet. Voorkomen moet worden dat wordt ingezet op eenvoudige interventies in plaats van een samenhangend en integraal beleid. GezondIn heeft naast inhoudelijke kennis veel ervaring opgedaan aan de beleidsmatige kant: zorgen dat de aanpak wordt vertaald naar beleidsnota's, collegeakkoorden, integrale begrotingen en een effectieve toetsing door de Gemeenteraad. We benutten hierbij onze contacten met wethouders en de G4 en G40. Concrete activiteit in 2023 is onder andere de organisatie van een Masterclass in samenwerking met de VNG voor wethouders uit alle domeinen ten behoeve van integraliteit van de aanpak en besteding van de SPUK middelen. Daarnaast bieden we aan groepen beleidsadviseurs van de huidige GIDS-gemeenten studiemiddagen aan om de SPUK plannen goed te laten aansluiten bij de GIDS-aanpakken zodat kansen tot versterking optimaal worden benut.

- **We ondersteunen gemeenten bij het vormgeven van hun regierol** bij nieuwe netwerken van uitvoeringpartners (in het licht van de brede SPUK). Een belangrijke partner hierbij voor gemeenten is de GGD: met hen trekken we al langere tijd succesvol op en dat blijven we doen. Daarnaast bieden we gemeenten praktische kennis voor het invullen van inclusief opdrachtgeverschap. De nieuwe SPUK-regeling biedt een mooie kans om hier extra aandacht voor te vragen. Bij 'inclusief opdrachtgeverschap' wordt er door gemeenten op gestuurd dat rekening wordt gehouden met de verschillen tussen preventie en ondersteuning voor verschillende groepen mensen. We verzamelen onze kennis over dit thema en verwerken deze in een update van de bestaande whitepaper over inclusief opdrachtgeverschap. Deze kennis verspreiden we richting gemeenten, met daarbij onze visie over hoe dit zou moeten uitwerken op lokaal en regionaal niveau.

- **We delen onze kennis over wat nodig is om erkende interventies** zoals 'Welzijn op recept' en 'Valpreventie Inclusief', toegankelijk en begrijpelijk te maken zodat ze aansluiten op de vaardigheden van laaggeletterden en anderstaligen. Dit doen we uiteraard samen met de betrokken partijen. We adviseren hoe inwoners te betrekken bij de ontwikkeling van nieuwe

interventies. We bouwen hierbij voort op lokale en regionale preventieakkoorden en helpen om hier nieuwe thema's aan te koppelen.

- **Kennis over aanpak SEGV blijven ontwikkelen, delen en verrijken.** We bouwen voort aan een sterke kennisbasis, die als platform dient voor het proactief oppakken van maatschappelijke opgaven, ondersteuningsvragen, kennisbehoeften, ontwikkelen van handelingsopties et cetera. We delen alle kennis die we al hebben, maar zorgen er ook elk jaar voor dat deze weer verrijkt wordt met nieuwe kennis en aansluit bij actuele ontwikkelingen. We delen onze kennis met de (deels) nieuwe partners rond de thema's binnen de SPUK zodat ook binnen deze programma's en interventies aandacht is voor en bruikbare kennis beschikbaar is over de integrale aanpak van gezondheidsachterstanden.
- **Ondersteuning bij de aanvraag en uitvoering SPUK-regeling via OLPA-Team.** Bij de aanvraag en uitvoering van de nieuwe SPUK-regeling zullen gemeenten baat hebben bij praktische en inhoudelijke ondersteuning. VWS en de VNG denken hierbij aan een constructie die vergelijkbaar is met het OLPA dat in 2020 is opgezet door de VNG. GezondIn was een van de landelijke partners van dit ondersteuningsprogramma en wil hieraan ook in 2023 haar bijdrage leveren. In dit kader kunnen we de volgende activiteiten uitvoeren:
  - Themapagina op de GezondIn website over de SPUK-regeling met handvatten zodat deze optimaal wordt ingezet bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden.
  - Handreiking met tips voor het vormgeven van een 'inclusieve SPUK-aanpak' in de trant van de Handreiking die we in 2021 maakten, genaamd *Inclusieve Preventieakkoorden*.
  - Webinars over diverse aspecten van de SPUK-regeling: zowel inhoudelijke thema's als beleidsmatige vraagstukken. We stemmen deze webinars af met de VNG.

2. Samen leren over de aanpak van gezondheidsachterstanden

Door te stimuleren en te faciliteren dat gemeenten van en met elkaar leren, bouwen we samen aan een stevige kennisbasis vanuit theorie en praktijk. Het gaat daarbij steeds om

het 'wat' en het 'hoe'. We zorgen er met andere woorden voor dat inhoudelijke thema's als gezonde leefomgeving, bestaanszekerheid en gezondheid, sociale basis en stoppen met roken aan bod komen, maar daarnaast ook tips worden gegeven over de beleidsmatige kant, de regierol van de gemeente, inclusief opdrachtgeverschap en vormgeving van een programmatische aanpak. Gezien het feit dat er naast de GIDS-gemeenten, nu ook andere gemeenten worden bediend, gaat het zowel om het leren over de basis van de aanpak als over verdiepende thema's. Naast de grotere gemeenten krijgen ook de middelgrote en kleinere gemeenten volop aandacht.

- **Bijdrage aan leerbijeenkomsten voor gemeenten** samen met partners zoals VNG, RIVM, AIG, GGD'en en JOGG. Daarbij brengt iedere organisatie kennis in die relevant is voor gezondheid in brede zin en de aanpak van gezondheidsachterstanden in het bijzonder. Van tevoren worden de verschillende bijdragen goed op elkaar afgestemd zodat sprake is van een gebundelde kennisoverdracht richting gemeenten of gezamenlijke leernetwerken. Na overleg met VWS wordt duidelijk welke rol GezondIn hierin het best kan vervullen.
- **Handzaam pakketje met compacte kennisdossiers** voor gemeenten die vanuit de nieuwe SPUK voor het eerst starten met de aanpak gezondheidsachterstanden zodat ze snel aangehaakt worden en op vlieghoogte komen. Het pakket bevat zowel inhoudelijke kennis over gezondheidsachterstanden als handvatten voor de vormgeving van het proces op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau. Dit kennispakket is tevens goed te benutten voor de nieuwe lichting¹ beleidsadviseurs, bestuurders en Raadsleden binnen de huidige GIDS-gemeenten die willen leren over en voortbouwen aan een integrale aanpak van gezondheidsachterstanden.
- **Bestaande producten van GezondIn worden breed onder de aandacht gebracht** zoals de kennisdossiers over de 5 sporen van een integrale aanpak, de Handreiking Bereiken en betrekken van inwoners, de Handreiking Gezondheidsvaardigheden,

De 9 principes voor een succesvolle strategie, Doelen stellen, Monitoring en Evaluatie en de Handreiking Inclusief opdrachtgeverschap. Ook producten vanuit de andere Pharos-programma's worden gedeeld zoals de publicaties over Borging Kansrijke Start, Stoppen met rokenzorg voor iedereen, Discriminatie en Gezondheid en het Netwerk van sleutelpersonen.

- **Webinars worden georganiseerd in co-creatie met gemeenten** die een podium krijgen om hun aanpak te presenteren. Te denken valt aan thema's zoals bestaanszekerheid, gezonde leefomgeving, mentale gezondheid, stoppen met roken en monitoring en evaluatie. Aansluitend op de Webinars kan men zich inschrijven voor andere collectieve vormen van verdiepende kennisdeling en gezamenlijke leerbijeenkomsten rond gedeelde behoeften.
- **Op een landelijke ontmoetingsdag** voor lokale beleidsadviseurs en hun samenwerkingspartners wordt actuele praktijkkennis en wetenschappelijke kennis gedeeld en leert men samen van goede voorbeelden rond de aanpak van gezondheidsachterstanden. Rond elk thema dat aan bod komt wordt, naast theoretische kennis, concreet handelingsperspectief geboden.
- **Domeinoverstijgende samenwerking** stimuleren we door de expertise die Pharos de afgelopen jaren opdeed op dit gebied bij gemeenten onder de aandacht te brengen. Het gaat hierbij om onder andere Welbevinden op school, Stoppen met roken interventies, Gezondheid en de fysieke omgeving, Armoede en schulden en Gezond participeren aan de rand van het land. Ook de al eerder ontwikkelde Checklist Integrale aanpak en de [drie strategieën om gezondheid en ruimte met elkaar te verbinden](#) worden ingezet bij het leren en worden breed verspreid.
- **We inventariseren regionale ontwikkelingen en netwerken** en brengen daar onze specifieke kennis over gezondheidsachterstanden in, zoveel mogelijk samen met GGD'en. Hetzelfde geldt voor andere plekken waarop gemeenten zich verenigen zoals het netwerk

1. Na de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 zijn er veel wisselingen op al deze niveaus en moet de kennis binnen de GIDS-gemeenten dan ook voor een deel opnieuw worden opgebouwd.

van de G40, het Krimpnetwerk, M50 en P10. We maken keuzes voor die gremia waarin onze kennisrol kansrijk en impactvol is, met name geredeneerd vanuit de opgaves van de betrokken partijen.

- **Met Hogescholen** die zich specifiek op SEGV richten delen we onze kennis ten behoeve van hun opleidingen en onderwijsmodules. We dragen bij aan consortia rond calls van NWO, NWA en ZonMw. We worden door universiteiten zoals WUR, Universiteit Utrecht, VU, UvA en de Radboud Universiteit steeds vaker bevraagd op onze kennis over SEGV en delen deze ook in 2023 met hen. Opbrengsten van onderzoek en kennis die voortkomt uit consortia zoals 'Maak ruimte voor gezondheid' (ZonMw) delen we met gemeenten. Hetzelfde geldt voor de kennissynthese die Pharos met IVO maakt in 2022. Pharos stimuleert inclusief onderzoek bij alle activiteiten waar we bij aansluiten.

3. Agendering aanpak gezondheidsachterstanden op landelijk, regionaal en lokaal niveau

Ook al wordt het terugdringen van gezondheidsachterstanden inmiddels door vele partijen gezien als een belangrijke maatschappelijke opgave, het blijft nodig om de noodzaak van een integrale aanpak met aandacht voor achterliggende factoren onder de aandacht te brengen. De brede insteek van de SPUK met meerdere thema's, programma's en betrokken organisaties, biedt een mooie kans om de aanpak van gezondheidsachterstanden een nieuwe impuls te geven. GezondIn zal dan ook proactief in nieuwe gremia en samenwerkingsrelaties haar expertise inbrengen.

Bij de brede insteek van preventie zal door GezondIn van meet af aan een inclusieve benadering worden gepropageerd. Een benadering waarbij inwoners in een kwetsbare positie goed in het vizier zijn en worden betrokken zodat plannen en interventies aansluiten op hun sociaal economische situatie, hun behoeften en gezondheidsvaardigheden.

Bij al onze inspanningen richting beleidsmakers en uitvoerende partijen stimuleren we 'Equity in all policies', zowel lokaal en regionaal als landelijk.

- **Ontwikkelen van een communicatiestrategie** om snel ons netwerk van gemeenten uit te breiden. We willen met name bij de 'niet GIDS-gemeenten' het belang van de aanpak van gezondheidsachterstanden voor het voetlicht brengen en laten zien wat er nodig is om succes te behalen. De resultaten van het onderzoek van Lysias naar 8 jaar lokale aanpak gezondheidsachterstanden zullen hierbij zeker benut worden ter inspiratie. Hiermee laten we zien aan de 'nieuwe' gemeenten welke resultaten er zijn geboekt door de GIDS-gemeenten en op welke manier.
- **Bij de regionale ontwikkelingen** rond een preventie infrastructuur, de samenwerkingsagenda van gemeenten en zorgverzekeraars en landelijke programma's zoals JZOJP, agenderen we het thema SEGV actief. We stimuleren dat de opgebouwde kennis, het domeinoverstijgend werken en de verworvenheden uit lokale aanpakken goed benut worden bij deze ontwikkelingen en tevens ingebracht worden bij programma's zoals AIG en JZOJP. Als er op regionaal niveau specifieke kennis of ondersteuning nodig is vanuit Pharos, voorzien we daarin.
- **Bij het netwerk van de G40** agenderen we zowel op het bestuurlijke niveau als bij de beleidsadviseurs, het belang van een samenhangende aanpak en besteding van de SPUK-middelen. In het kader van de samenwerking van gemeenten met meerdere partners die betrokken zijn bij een of meer SPUK- thema's, agenderen we bij de G40 ook het 'inclusief opdracht-geverschap' zodat deze partners een actieve bijdrage leveren aan de aanpak van gezondheidsachterstanden.
- **Wethouders uit diverse beleidsdomeinen** halen we tweemaal per jaar bij elkaar in de zogenaamde Wethoudersgroep van GezondIn. De afgelopen jaren kwamen wethouders meerdere keren samen om landelijke ontwikkelingen te bespreken onder voorzitterschap van de wethouder van Utrecht, vaak in aanwezigheid van VWS. We onderzoeken of we een nieuwe groep wethouders kunnen samenstellen die als ambassadeurs van de aanpak van gezondheidsachterstanden fungeren en tevens gesprekspartners zijn voor VWS.

- **Het Stakeholdersoverleg van GezondIn** organiseren we tweemaal per jaar. De afgelopen 8 jaar organiseerde GezondIn een overleg met landelijke kennispartners zoals JOGG, RIVM, ZonMw, AIG/IPH, VNG, Erasmus Universiteit, UvA, Zilveren Kruis, GGD GHOR NL, Kenniscentrum Sport & Bewegen en Stichting Lezen en Schrijven. In het overleg wisselt men kennis, nieuwe activiteiten en producten uit en worden actuele thema's rond de aanpak van gezondheidsachterstanden besproken. Uit het onderzoek van Lysias bleek dat onze landelijke samenwerkingspartners dit overleg zeer waarderen en de behoefte hebben om dit vaker te doen. We kunnen dit Stakeholdersoverleg na overleg met VWS en VNG indien gewenst uitbreiden met nieuwe partners die verbonden zijn aan de SPUK-thema's zodat men goed op de hoogte is van elkaars kennis en activiteiten. Resultaat van dit overleg kan ook de gezamenlijke ontwikkeling van een landelijke kennisagenda zijn.
- **Bij landelijke beleidsontwikkelingen** rond gezondheid, preventie en zorg agenderen we het thema gezondheidsachterstanden en het belang van Health Equity in all Policies (HEIAP) actief bij betrokken organisaties, invloedrijke commissies, aansturing van landelijke programma's en kennisagenda's. Ook op landelijke bijeenkomsten van andere partijen en bij andere beleidsdomeinen dan gezondheid, brengen we onder de aandacht hoe hun opgaven zich verhouden tot de opgave rond gezondheidsachterstanden en belichten we de aangrijpingspunten om hier gezamenlijk vooruitgang in te maken.

4. Inbrengen kennis over gezondheidsachterstanden bij de 20 Focusgebieden

Vanuit een samenwerking tussen meerdere ministeries, waaronder VWS, is het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid gestart. Hierbij wordt in 20 focusgebieden in 19 gemeenten een langjarige integrale aanpak gestart om de leefbaarheid en veiligheid op orde te krijgen en bewoners perspectief te bieden. Het programma is onder meer geïnspireerd door het nationaal Programma Rotterdam-Zuid. Het idee is dat gemeenten en lokale partners een samenhangend uitvoeringsprogramma maken en dat er allianties worden opgericht waarbinnen

domeinoverstijgend wordt samengewerkt. Doel van het programma is om de stapeling van problemen in deze kwetsbare gebieden te doorbreken waardoor bewoners er structureel op vooruitgaan.

Gezondheid is een belangrijke invalshoek bij het doorbreken van de vicieuze cirkel van problemen waarmee veel bewoners in deze gebieden te maken hebben. Een van de actielijnen in het programma is dan ook het terugdringen van gezondheidsachterstanden met een integrale preventieve aanpak (Actielijn 3. Meedoen). GezondIn heeft inzicht in de (sociaal-economische) gezondheidsverschillen op wijkniveau van alle focusgebieden en is in het kader van GIDS en Kansrijke Start actief in de meeste betrokken gemeenten. Het lerend kennisplatform van GezondIn waarbinnen GIDS-ambtenaren, professionals, kenniswerkers, GGD'en en burgers kennis en ervaringen uitwisselen kan als vehikel dienen om het thema Gezondheidsachterstanden te verbinden aan de opgaven in het programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Vanuit onze basistaak om kennis te delen kan Pharos samen met Platform31 in het programma Leefbaarheid en Veiligheid zowel het belang agenderen van een gerichte aanpak van gezondheidsachterstanden als kennis inbrengen over hoe deze aanpak succesvol aangehaakt kan worden bij de andere vraagstukken die centraal staan in de 20 Focusgebieden. We kunnen vanuit GezondIn, maar ook vanuit andere Pharos programma's kennis inbrengen rond thema's als Kansrijke Start, Welbevinden op School, Samenwerken met inwoners en Stoppen met roken.

- We brengen de ervaring in die we in de afgelopen 8 jaar hebben opgedaan met het faciliteren van domeinoverstijgende samenwerking tussen bijvoorbeeld gemeentelijke beleidsadviseurs, projectleiders en professionals uit de Fysieke omgeving en Volksgezondheid.
- Voor het faciliteren van een domeinoverstijgende samenwerking kunnen we diverse concrete handvatten en instrumenten aanreiken, gebaseerd op eerder gemaakte producten (zoals de werkboeken [Fysieke omgeving](#) en [Armoede en schulden](#)).
- Gemeenten kunnen een beroep doen op de expertise van Pharos en Platform31 in de volle breedte. Deze kennis kan onder andere ingebracht worden in het kennis- en leernetwerk WijkWijzer.

- In de Focusgebieden plegen we extra inspanningen om programma's zoals GIDS, Kansrijke Start, Stoppen met Roken en Welbevinden op School in te bedden bij de geplande wijkaanpakken.
- In het landelijk programma Leefbaarheid en Veiligheid kan GezondIn samen met VWS de vertegenwoordigers van de betrokken departementen in het landelijk team voorzien van kennis over de aanpak van SEGV en hoe Equity mogelijk meer mee te nemen in de vormgeving van het programma

5. Actuele thema's verder brengen

GezondIn investeert jaarlijks extra in een aantal actuele thema's die raken aan de sporen in het model van de GezondIn aanpak. Voor alle genoemde thema's geldt dat we gemeenten blijven stimuleren te werken vanuit de negen principes voor een effectieve aanpak.

Thema Gezondheid en ruimte

- GezondIn signaleert actuele thema's zoals klimaatverandering, hittestress, groen en energietransitie, de leefomgeving in kwetsbare wijken en een gezonde voedselomgeving, en pakt daarmee de brugfunctie tussen wetenschap en praktijk die nodig is om deze nieuwe kennis in de praktijk te laten landen. Het gaat dan specifiek over lage SES/SEP-doelgroepen of kwetsbare wijken als plattelandsgemeenten.
- GezondIn wil inspireren en handvatten aanreiken om deze inhoud van een gezonde fysieke leefomgeving te laten landen en te vertalen naar de eigen lokale context, waaronder ook die van de omgevingswet.
- Tot slot vervullen we in samenwerking met gemeenten een agenderende, adviserende, en uitvoerende rol binnen het programma 'Gezonde en Groene leefomgeving' van RIVM en ZonMw.

Thema een stevige sociale basisinfrastructuur

- We onderzoeken de rol van de gemeente in het versterken van een sociale basis met een directe koppeling in de opgave van het verkleinen van gezondheidsverschillen. Ook kijken we naar de initiatieven die vanuit de gemeenschap zelf ontstaan die ook deze koppeling maken. We onderzoeken hoe deze initiatieven leiden tot een stevige sociale

basis in de hele wijk of gemeente. We nemen hierin verbetering van de samenwerking tussen het medisch domein en het sociaal domein mee. Tenslotte blijven we voorbeelden beschrijven van gemeenten met een sociale basis die de gezondheidsopgave hierin goed verknoopt hebben.

Thema bestaanszekerheid

- Het duurzaam verbeteren van de bestaanszekerheid en de gezondheid van mensen zou hand in hand moeten gaan. We willen stimuleren dat gemeenten deze twee doelen centraal stellen en met elkaar verbinden. Hiervoor delen we kennis over de nieuwste inzichten op dit terrein, stellen best practices voor gemeenten beschikbaar en jagen samenwerking met partijen op het gebied van inkomensondersteuning en schuldhulpverlening aan.

Thema preventie en zorg

- Samen met Zorginstituut Nederland zetten we ons in op het verder vormgeven van inclusief opdrachtgeverschap. We richten ons daarbij op de individuele visies van verzekeraars en op de regionale gezamenlijke visie op preventie met gemeenten. We delen goede voorbeelden van samenwerking met gemeenten, huisartsen/eerste lijn, welzijn. Ook delen we de uitkomsten van het onderzoek naar ervaringen over toegang tot preventie met VGZ en Zilveren Kruis onder gemeenten, in combinatie met een webinar en een factsheet.

6. Inclusieve Monitoring en Evaluatie

Het zichtbaar maken van de resultaten van een integrale aanpak van gezondheidsverschillen is niet gemakkelijk. Het vraagt ten eerste om de juiste keuzes: wat is zinvol om te monitoren, voor wie en met welke redenen? Vaak is er de behoefte om niet alleen de verbeteringen op gezondheidsgebied te monitoren, maar ook de veranderingen in achterliggende oorzaken van gezondheidsachterstanden zoals armoede, schulden of een gebrek aan participatie. Verder moet de Monitoring en Evaluatie (M&E) inclusief zijn, dat wil zeggen dat de ervaringen van mensen met een lage SES voldoende in de resultaten vertegenwoordigd zijn. Het vraagt van

gemeenten het nodige denkwerk en een investering in tijd en geld. Niet voor alle gemeenten is het haalbaar om de aanpak zelfstandig te monitoren. We zetten daarom blijvend in op ondersteuning van gemeenten op geleide van hun behoeften.

- Ontwikkeling van een themapagina met alle beschikbare kennis over hoe M&E op een inclusieve wijze vorm te geven. We voorzien gemeenten van handvatten hiervoor, onder andere hoe ze in gesprek met inwoners kunnen gaan over plannen en activiteiten die ze gaan ondernemen in het kader van de SPUK-regeling. Ook in 2023 organiseren we een Webinar voor gemeenten over Inclusieve Monitoring en Evaluatie.
- We agenderen het belang van het formuleren van heldere doelen en het doen van een nulmeting bij de activiteiten en programma's die gemeenten gaan uitvoeren in het kader van de SPUK-regeling: welke vorderingen worden geboekt bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden?
- Samen met Purpose en in co-creatie met een aantal gemeenten ontwikkelen we een begrijpelijke, toegankelijke en eenvoudig toepasbare monitor die, naast de ervaren gezondheid van deelnemers aan de lokale aanpak, ook veranderingen kan volgen op de achterliggende oorzaken van gezondheidsachterstanden.
- We nemen actief deel aan de begeleidingscommissie van het Nationaal Preventie Akkoord.
- Hernieuwde aandacht genereren we voor de indicatoren voor gezondheidsverschillen die te vinden zijn op www.waarstaatjegemeente.nl. We brengen ze voor het voetlicht bij nieuwe beleidsadviseurs en bij de gemeenten die voor het eerst gaan werken aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden via de brede SPUK-regeling.
- Met een aantal gemeenten en enkele GGD'en onderzoeken we de mogelijkheid om de enquêtes die worden uitgezet in het kader van de Gezondheidsmonitor van de GGD meer geschikt te maken voor laaggeletterde inwoners. Hiermee wordt de representativiteit van de enquêtes verhoogd.
- We screenen monitors zoals Stoppen met roken, GLI, Welzijn op recept, Valpreventie en de Zorgspiegel, op: wie bereik je wel en wie niet? Hoe kun je deze monitors zo aanpassen dat ze goed differentiëren? Hiervoor doen we aanbevelingen.

3. Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning

Leven met een opeenstapeling van sociale, financiële en gezondheidsproblemen leidt tot chronische stress, met negatieve gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid. Zorg en preventie sluiten vaak onvoldoende aan bij de vaardigheden en sociaal-economische context van mensen in minder bevoorrechte omstandigheden, waardoor de uitkomsten van zorg en preventie slechter zijn. Het is tegelijk duidelijk dat de grenzen van de financiële, personele en de maatschappelijke houdbaarheid van ons zorgstelsel in zicht zijn en dat we beter moeten gaan kiezen waar prioriteiten in de zorg liggen om de groei van de zorg te begrenzen². Het uitgangspunt voor het kabinet daarbij is dat zorg passend moet zijn³. In opdracht van het kabinet is hiervoor het kader Passende zorg opgesteld⁴. Alle partijen moeten bijdragen aan deze maatschappelijke opgave op het vlak van mensgerichtheid, houdbaarheid en duurzaamheid. 'Passende zorg gaat om gezondheid in plaats van ziekte, is de juiste zorg op de juiste plek, die waarde gedreven is en die samen met en rondom de zorggebruiker tot stand komt.' Het kabinet pleit ervoor dat we ons meer richten op gezondheid en de zorg inrichten rondom het belang van de patiënt en de samenleving. 'Het verbeteren van de gezondheid moet zorgen voor minder gezondheidsachterstanden en ook bijdragen aan een lagere belasting van de zorg.'

Pharos zet zich als expertisecentrum met het programma 'Persoonsgerichte zorg en ondersteuning' in voor een goede toegang tot en goede uitkomsten en kwaliteit van zorg en ondersteuning voor iedereen. Pharos heeft aandacht voor gezondheidsvaardigheden, leefomstandigheden en leefomgeving. We bouwen aan een kennisbasis, formuleren beleid(sopties) en reiken instrumenten aan, zodat de zorg steeds meer rekening houdt met persoonlijke omstandigheden, mogelijkheden en behoeften van mensen. Uiteraard kan dat alleen vorm krijgen samen met de mensen om wie

het gaat⁵. We dragen op deze manier bij aan inclusief werken aan een betere persoonsgerichte zorg, een betere gezondheid en een gezonde samenleving voor iedereen.

In samenwerking met zorgorganisaties, onderwijs-organisaties en beleidsmakers maken we persoonsgerichte zorg concreet door het ontwikkelen, verrijken en verspreiden van kennis en dit te vertalen in richtlijnen, standaarden, scholing en ondersteunende instrumenten. Pharos inventariseert samen met beleidsmakers, professionals in de zorg en ondersteuning én de mensen om wie het gaat waar het systeem teveel knelt om een persoonsgericht aanbod voor iedereen te bieden of te ontvangen. Pharos ondersteunt professionals met handelingsperspectief, leertrajecten en consult-ondersteunend materiaal bij het invulling geven aan domein-overstijgend, persoonsgericht en cultuursensitief werken.

Beoogde Impact in 2023

Het programma zet zich ook in 2023 in om te komen tot een betere toegang tot en betere uitkomsten van zorg en ondersteuning voor mensen met gezondheidsachterstanden. Dit doen we door verder te bouwen aan een kennisbasis gericht op het versterken van persoonsgerichte zorg en ondersteuning in de wijk, in de eerste lijn en in de tweede lijn. We zetten een volgende stap in het versterken van de kennisbasis voor inclusieve monitoring en evaluatie in de zorg. Ten slotte dragen we bij aan het voorkomen van gezondheidsproblemen door een rookvrije samenleving voor iedereen. Hieronder staat uitgewerkt welke bijdrage en welke resultaten dit programma op welke wijze levert in 2023. Uiteraard in nauwe samenwerking met het Pharos-programma Begrijpelijke zorg en Informatie.

2. *Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak (WRR, sept 2021)*

3. *Kabinetsreactie op WRR-rapport 'Kiezen voor houdbare zorg' (juni 2022)*

4. *Kader Passende zorg- van goede zorg verzekerd (ZIN, 28 juni 2022)*

5. *De menselijke Staat. Burgerperspectief als voorwaarde voor een toekomstbestendig sociaal contract (SCP, mei 2022)*

- **Persoonsgerichte zorg en ondersteuning in de wijk: versterken eerstelijns en samenwerkingsrelaties**

In 2023 verdiept, versterkt en ontsluit Pharos haar kennisbasis op dit terrein. Met systeempartijen en beleidsmakers in de zorg gaan we verder in gesprek en reiken we instrumenten aan die bijdragen aan een inclusieve beleidsvorming. Met professionals in de eerstelijnszorg, zorggroepen, huisartspraktijken en het sociale domein geven we dit praktisch vorm door verder te bouwen aan een samenhangend leerprogramma waarin samenwerken in de wijk centraal staat. We stimuleren en ondersteunen de samenwerking in de regio tussen zorgverzekeraars en gemeenten met kennis over terugdringen gezondheidsverschillen en het versterken van equity in de zorg. We verkennen verder hoe een wijkaanpak er uit kan zien: samen werken met sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen aan persoonsgerichte zorg en ondersteuning.

- **Persoonsgerichte zorg en ondersteuning in de tweedelijns: Uitkomstgerichte Zorg en Samen Beslissen voor Iedereen**

Samen Beslissen begint bij toegankelijke en begrijpelijke informatie over aandoening en behandeling en de gevolgen voor het leven van de patiënt. Op basis van onderzoek uit 2022 dragen we bij aan het gebruik van consult-ondersteunende materialen zoals de keuzekaart-in-beeld, zorgplanning voor de toekomst en we ondersteunen bijpassende communicatieve vaardigheden van zorgverleners. Pharos bouwt in 2023 verder aan een stevige kennisbasis voor inclusiever onderzoek in de zorg en ondersteunt onderzoekers hierbij. Onze kennis en ervaring met klinisch onderzoek gaan we uitbouwen in 2023. Inhoudelijk gaan we op het terrein van chronische pijn, artrose en mondzorg aan de slag met het bijdragen aan kennisagenda's, onderzoek en ontwikkelen van consult-ondersteunend materiaal en begrijpelijke voorlichting. Uiteraard is preventie (zowel het voorkomen van de gezondheidsproblemen als het voorkomen van erger) hierbij een belangrijk thema.

- **Stoppen met roken en Nederland Rookvrij voor Iedereen (NPA)**

Roken is één van de belangrijkste aangrijpingspunten voor het verkleinen van sociaal-economische gezondheidsverschillen en de belangrijkste te voorkomen doodsoorzaak. Iemand die zijn leven lang dagelijks rookt overlijdt gemiddeld 9 jaar eerder. Iemand die dagelijks zwaar rookt (> 20 sigaretten per dag- een leven lang) gaat gemiddeld 13 jaar eerder dood. Onder mensen met geen of een praktische opleiding rookt een significant groter deel dagelijks (resp. 20,7% en 17,8%) dan onder mensen met een hbo of universitaire opleiding (8,2%)⁶. En onder mensen met een migratieachtergrond rookt een groter deel elke dag dan onder mensen zonder migratieachtergrond (resp. 17% en 14%). Deze groepen profiteren minder van de reguliere, generieke preventieve maatregelen en stoppen met roken ondersteuning⁷. In 2023 werken we verder aan versterking van de samenwerking tussen sociaal domein en zorgprofessionals bij het bijdragen aan een rookvrije wijk. We verkennen samen met sociaal werkers, sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen handelingsperspectieven en benodigde ondersteuning bij het toeleiden naar stoppen met roken. Deze kennis delen we met partners in de coalitie Iedereen Rookvrij, gemeentes en GGD'en.

Concrete inzet in 2023

1. Persoonsgerichte zorg en ondersteuning in de wijk: versterken eerstelijns en samenwerkingsrelaties

- We ondersteunen de samenwerkingspartners (NHG, LHV, NFU, NVZ, InEen) in het Integraal Zorgakkoord met kennis en expertise gericht op meer aandacht voor equity bij beleidsontwikkeling. Samen met Patiëntenfederatie Nederland vragen we om aandacht voor gelijke kansen op goede uitkomsten van zorg en daarmee gelijke kansen op een goede gezondheid voor iedereen. Dat doen we onder andere door doorontwikkeling van de equity check die we in 2022

6. *Kerncijfers Roken 2020 (Nationaal expertisecentrum Tabaksontmoediging/ Trimbos-instituut, mei 2021)*

7. *Understanding the multitude of barriers that prevent smokers in lower socioeconomic groups from accessing smoking cessation support: A literature review, Els C.van Wijk, Lorraine L. Landais, Janneke Harting (Elsevier, Preventive Medicine, juni 2019)*

in opdracht van het Zorginstituut Nederland (ZIN) ontwikkeld hebben. Daarnaast monitoren we het gebruik en resultaat van dit instrument en uitvoering van verbetertrajecten bij ZIN. We voeren verkennende gesprekken met NZa en verschillende zorgverzekeraars over wat er beleidsmatig nodig is ter ondersteuning van domein-overstijgend werken in het kader van het terugdringen van gezondheidsverschillen.

- We ondersteunen lokaal de samenwerking binnen het medische domein en de samenwerking tussen het medische en het sociale domein, bijvoorbeeld door kennis te verspreiden over stress- en cultuursensitief werken en het bespreken van discriminatie en/of schulden. We werken samen met zorggroepen, achterstandsfondsen, gezondheidscentra en huisartspraktijken aan het verrijken en verspreiden van kennis over passende samenwerking binnen het gezondheidscentrum of de huisartsenpraktijk en in de kwetsbare wijken. We hebben daarbij oog voor de grote problemen wat betreft gebrek aan personeel in de eerste lijn en het sociale domein en onderzoeken samen met partners hoe we hierbij kunnen ondersteunen met onze kennis, dan wel nieuwe kennis ontwikkelen. Bijvoorbeeld door mee te denken bij de ontwikkeling van de kwaliteitsstandaard complexe zorg. In 2022 brachten we samen met NHG een nieuwe versie uit van het boek Persoonsgerichte Zorg in de huisartspraktijk- waarin alle actuele kennis en instrumenten ter ondersteuning van persoonsgerichte zorg en aandacht voor diversiteit gebundeld zijn. In 2023 verspreiden we deze kennis onder andere door middel van een groot symposium in het kader van de pensionering, en daarmee het beëindigen van de leerstoel, van prof. dr. Maria van den Muijsenbergh.
- We implementeren de al ontwikkelde modules van het leertraject en monitoren of dit bijdraagt aan persoonsgerichte zorg en ondersteuning aan mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden en in een complexe sociaal-economische situatie. We denken mee en monitoren in welke mate dit een bijdrage levert aan vermindering van de werkdruk in de zorg door ont-medicalisering van de ondersteuningsvraag, interprofessionele samenwerking, inzet van ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen in de wijk en het passend vormgeven en inzetten van e-health (gericht op verbeteren van thuisarts.nl). Dat laatste uiteraard in afstemming met het Pharos-programma

Begrijpelijke informatie en digitale zorg. We werken bij dit alles nauw samen met het Nederlands Huisartsen Genootschap, Landelijke HuisartsenVereniging en InEen en onderhouden hiermee onze kennisbasis.

- We ondersteunen landelijke en lokale partijen met onze kennis en handelingsperspectieven gericht op een integrale aanpak van leefstijlpreventie, onder andere door ondersteuning bij inclusieve uitvoering en monitoring van de Gecombineerde Leefstijlinterventie (GLI). We ondersteunen het RIVM bij het differentiëren van die monitoring (naar leeftijd, opleidingsniveau, SES) zodat duidelijk wordt welke groepen wel en niet profiteren.
- We brengen kennis in over de gezondheidseffecten van stress, discriminatie en bestaansonzekerheid in de nieuwe landelijke aanpak gericht op het verbeteren van mentaal welbevinden. In 2022 dragen we in opdracht van VWS in kwetsbare buurten en wijken samen met inwoners en professionals bij aan het bespreekbaar maken van mentale gezondheid en laagdrempelige ondersteuning bij mentale problemen. In 2023 verspreiden we de opgedane kennis onder professionals en lokale beleidsmakers.
- In samenwerking met de beroepsorganisaties van huisartsen en praktijkondersteuners ontwikkelen en verspreiden we kennis waarmee we het handelingsperspectief van deze beroepsgroepen ondersteunen bij het invulling geven aan persoonsgerichte zorg. In samenwerking met achterstandsfondsen en de Patiëntenfederatie vragen we aandacht voor een goed en breed gebruik van thuisarts.nl voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. Daarnaast zetten we in 2023 in op het bespreekbaar maken in de eerste lijn van discriminatie. En ten slotte werken we samen met MEE aan het ondersteunen van huisartspraktijken bij een betere samenwerking met MEE zodat kwetsbare patiënten sneller passende ondersteuning ontvangen.

2. Persoonsgerichte Zorg en ondersteuning in de tweede lijn: betere uitkomsten en samen beslissen voor Iedereen

- Pharos zet zich samen met partners in de medisch specialistische zorg ook in 2023 in om de begrijpelijkheid en toegankelijkheid van zorg en ondersteuning voor iedereen te vergroten en zo bij te dragen aan

samen beslissen voor iedereen. Uiteraard blijven we agenderen met leersessies en presentaties maar voor echte verandering is een ziekenhuis-breed beleid nodig gericht op verbeteren toegankelijkheid, begrijpelijkheid en persoonsgerichtheid. Daar gaan we over in gesprek met ten minste tien verschillende ziekenhuizen en met partners NFU en NVZ. Daarnaast is voor een brede benadering van gezondheid en het terugdringen van gezondheidsverschillen aansluiting nodig van de tweede lijn op de lokale preventie-akkoorden. We gaan met deze partners verkennen hoe dat concreet gemaakt kan en moet worden en brengen deze kennis samen met PFN breed onder de aandacht.

- We gaan verder met het begeleiden van de implementatie van ontwikkelde methoden en hulpmiddelen in ziekenhuizen. We zorgen ervoor dat de resultaten van het project Goed Begrepen over begrijpelijke informatie en samen beslissen breed gebruikt gaan worden in ziekenhuizen, in nascholing en in het medisch onderwijs. We benutten onze eigen ervaringen met het monitoren van de resultaten van deze implementatietrajecten bij het ondersteunen van ziekenhuizen en klinieken bij het monitoren van de resultaten van hun verbetertrajecten. De centrale vraag die we willen beantwoorden is: in welke mate verbeteren de uitkomsten van zorg voor kwetsbare doelgroepen door het toepassen van de ontwikkelde materialen en instrumenten en hoe kun je dit monitoren?
- Daarnaast blijven we eerder ontwikkelde kennis en consult-ondersteunend materiaal verspreiden onder professionals, beleidsmakers, organisatiemanagement en onderzoekers. Beeldmateriaal en begrijpelijke medische teksten worden ontsloten op www.pharos.nl/begrijpjelichaam. Deze site wordt naar behoefte van patiëntenorganisaties en professionals verder uitgebouwd. We gaan in gesprek met thuisarts.nl over samenvoeging met thuisarts.nl. Kennis over keuzehulpen en keuzekaarten die begrijpelijk zijn voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden wordt doorontwikkeld en verspreid onder ontwikkelaars en financiers. Speciale aandacht daarbij heeft in 2023 het verbeteren van de zorg en ondersteuning voor patiënten met chronische pijn en artrose in nauwe samenwerking met Reuma Nederland en ErasmusMC, waarbij we voortborduren op het in 2022 uitgevoerde onderzoek naar patiëntervaringen van patiënten met chronische pijn in een lagere sociaal-economische positie.
- In nauwe samenwerking met de Patiëntenfederatie Nederland (PFN) en in afstemming met het programma Zorgevaluatie en Gepast Gebruik bouwen we verder aan onze kennisbasis op het terrein van inclusief onderzoek in de zorg en het inclusiever ophalen van uitkomstinformatie en het begrijpelijk teruggeven van die informatie aan patiënten. Voor het beter passend en persoonsgericht maken van de zorg voor iedereen is het van groot belang dat álle patiëntengroepen vertegenwoordigd zijn in de opgebouwde dataset. Dat is nu niet het geval. Met de onderzoeksconsortia DORP (oncologisch onderzoek zie <https://www.researchplatform-dorp.nl>) en DCRF (klinisch onderzoek zie <https://dcrfonline.nl/>) hebben we in 2022 de bij Pharos ontwikkelde bouwstenen voor inclusief onderzoek gedeeld en een gezamenlijke agenda opgesteld van verdere samenwerking aan inclusiever oncologisch en klinisch onderzoek. Op die agenda staat in ieder geval de ondersteuning die CCMO kan bieden bij het stimuleren van inclusief onderzoek – zoals een nieuwe template voor PIF en IC die begrijpelijker is dan de huidige. Alle ontwikkelde kennis en instrumenten bundelen en verspreiden we uiteraard via de Pharos-website. Tevens brengen we deze kennis onder de aandacht bij de organisaties die onderzoeksopdrachten verstrekken zoals ZonMw en NWO. We gaan het gesprek aan over het thema inclusief onderzoek als onderdeel van de Nationale Wetenschapsagenda.
- Voor het vaststellen van passende zorg en behandeling zijn etnische en sociaal-economische verschillen relevant. Na het agenderen in 2021, zetten we in 2022 en 2023 in op kennis verspreiden en handelingsperspectief vergroten van onderzoekers en professionals bij het rekening houden met verschillen als onderdeel van persoonsgerichte zorg en ondersteuning. In 2022 hebben we een scholingstraject voor aios'sen ontwikkeld en aangeboden gericht op cultuursensitief werken en rekening houden met laaggeletterdheid. Hierbij hebben we voorzichtig geëxperimenteerd met het bespreekbaar maken van het thema discriminatie in de zorg. In 2023 bouwen we voort aan het bespreekbaar maken van dit thema in de ziekenhuizen.
- Met de partners in het Netwerk Patiënteninformatie (CBG, Lareb, KNMP en Thuisarts.nl) aangevuld met Nivel, PF en Pharos en onder auspiciën van VWS) werken we samen met het Pharos-programma Begrijpelijke

informatie en digitale zorg verder aan het verbeteren van medicijninformatie en de toegankelijkheid van die informatie. Samen met KNMP en CBG ontsluiten we deze kennis richting apotheken. CBG schrijft najaar 2022 en 2023 op basis van de kennis en instrumenten van Pharos aan een Europees advies voor het vervangen van discriminerende termen in bijsluiters. In 2022 bouwden we een interne database met patiëntvriendelijke termen, afbeeldingen en navigatie. In 2023 verkennen we bij externe stakeholders op welke wijze zij gebruik willen maken van deze database.

- Een taalbarrière belemmert de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de zorg en uiteraard ook het proces van Samen Beslissen. Pharos steunt de campagne van de Johannes Wierstichting ('Dit is een kind, geen tolk') en zet samen met het Pharos-programma Begrijpelijke informatie en digitale zorg ook in 2023 kennis en expertise in op het thema taalbarrière in de zorg. Met de Johannes Wierstichting verkennen we welke ondersteunende rol Pharos kan spelen bij het actueel houden van de website www.zoschakeltueentolkin.nl.

3. Stoppen met Roken en Nederland Rookvrij voor Iedereen

- Samen met de partners in de Coalitie Iedereen Rookvrij – en met name in nauwe samenwerking met GGD GHOR Nederland- brengen we kennis in op strategisch niveau ter ondersteuning van de inzet op Stoppen met Roken (SMR) door het sociaal domein, de samenwerking met sleutelpersonen/ ervaringsdeskundigen in de wijk, continuïteit van SMR-zorg voor mensen die extra zorg nodig hebben en het gedifferentieerder meten van het effect van het aanbod van Stoppen met Roken op specifieke groepen. Hiermee maken we zichtbaar voor wie de inzet nog minder goed werkt. In 2022 lag de focus op verkennen van de mogelijke rol van het sociaal domein.
- In samenwerking met het programma Gezond!n verspreiden we kennis en tools met en onder gemeente-ambtenaren ter ondersteuning van het beleid op Rookvrije omgeving en preventiebeleid. We werken dit uit in kennis en adviezen als het gaat om opdrachtgeverschap van de gemeente dat bijdraagt aan Iedereen Rookvrij. Ook verkennen we hoe een

gemeente kan bijdragen aan een rookvrije sociale woningbouw.

- De in 2021 ontwikkelde Chatbot hebben we in 2022 doorontwikkeld en de resultaten gemonitord. Dit instrument moet de motivatie van de rokers om na te denken over stoppen met roken vergroten. In 2023 gaan we met een aantal GGD'en de tool verder verspreiden en evalueren.
- We zien dat er een krachtige rol weggelegd is voor sleutelpersonen/ ervaringsdeskundigen als rolmodel en ambassadeur voor stoppen met roken. In co-creatie met sleutelpersonen gaan we deze rol verder invullen. Kunnen zij bijvoorbeeld opgeleid worden als stoppen met roken coach en op die manier ondersteuning aanbieden in eigen taal? Hieraan is grote behoefte gebleken. Voor het ondersteunen van gedragsverandering zijn – naast het werken met rolmodellen die dichtbij staan nog twee andere punten van belang: rekening houden met en adresseren van verveling en een beroep doen op broederschap. Dit gaan we uitwerken in een passende aanpak om de geleerde lessen weer breed te delen met GGD'en, gemeentes, scholen et cetera. De focus ligt hierbij op het samen met ambassadeurs voorkomen dat nieuwkomers in het AZC starten met roken.
- In samenwerking met het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien continueren we de expliciete aandacht voor jongvolwassenen (13 – 15 jaar) op het vmbo. Hoe ziet een vernieuwende aanpak op 'niet-beginnen' er uit? Hoe houd je rekening met de rol die verveling speelt en met de verknoping van roken met de identiteit van jongeren? In samenwerking met de gemeente Utrecht en een lokale moskee werken we aan passende tools ter ondersteuning van een effectieve aanpak. Eveneens samen met dit programma werken we verder aan ondersteunen van professionals bij het vragen van aandacht voor Stoppen met Roken in de eerste 1000 dagen.

Actuele Zaken en Agendering

Ook in 2023 ontsluiten we onze kennisbasis rond persoonsgerichte zorg en ondersteuning voor de vele kennisvragen die aan Pharos gesteld worden. We nemen op verzoek van partners actief deel aan

kennisuitwisselingsbijeenkomsten zodat actuele kennis over persoonsgerichte zorg en ondersteuning benut kan worden in praktijk, onderzoek en beleid. We delen onze kennis middels webinars, workshops en lezingen. We brengen op verzoek kennis in over gezondheidsverschillen en gezondheidsvaardigheden bij het actualiseren van richtlijnen en standaarden. We schrijven artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de (paramedische) zorg en ontsluiten kennis via bouwstenen, e-learnings en lesmateriaal voor studenten in mbo, hbo en academisch onderwijs. Vanuit Pharos blijven we kennis bijeen brengen en verspreiden om handen en voeten te geven aan een inclusief preventiebeleid. Een preventiebeleid dat rekening houdt met achterliggende sociaal-economische oorzaken van ongezondheid en daarmee de kansen voor iedereen op een gezond en vitaal leven.

4. Gelijke kansen op gezond opgroeien

Al jaren blijkt dat Nederlandse kinderen tot de gelukkigste van de wereld behoren, maar we weten ook dat dit geluk helaas niet evenredig verdeeld is. Als je geboren wordt in een gezin met een lage sociaal economische positie of een migratie- of vluchtachtergrond, dan heb je een grotere kans om ziek te worden of eerder te overlijden.⁸ Deze sociaal-economische gezondheidsverschillen (SEGV) worden deels verklaard door een combinatie van persoonlijke kenmerken en de omstandigheden waarin kinderen geboren worden en opgroeien. Dit zijn de zogeheten sociale determinanten van gezondheid.⁹ Belangrijk is dat deze factoren niet alleen de gezondheid van opgroeiende kinderen beïnvloeden, maar ook nog eens kunnen doorwerken op hun gezondheid op latere leeftijd. De gezondheid van ouders tijdens de conceptie en zwangerschapsperiode is van invloed op de gezondheid van hun (nog ongebornen) kinderen, wat leidt tot intergenerationele overdracht van ziekte en gezondheid. Het ontstaan van gezondheidsverschillen ligt deels dus in en deels zelfs vóór de kindertijd.

Een grote groep kinderen in Nederland heeft te maken met kwetsbare leefomstandigheden die zorgen voor een verminderde kans op een gezond leven. Op 1 januari 2021 telde Nederland bijna 4,9 miljoen jongeren tot 25 jaar. Daarvan heeft bijna 1,4 miljoen jongeren een migratieachtergrond. Een andere kwetsbare leefomstandigheid is het opgroeien in een situatie van armoede en sociale uitsluiting, wat voor één op de dertien kinderen in Nederland het geval is.¹⁰ Een stapeling van kwetsbare leefomstandigheden treft bijvoorbeeld kinderen in de centrale opvang voor asielzoekers (COA) en vluchtelingkinderen met een (tijdelijke) verblijfsstatus die grotere kans hebben op te groeien in een gezin met een laag inkomen, met laaggeletterde ouders en te maken krijgen met ingrijpende jeugdervaringen.

De coronapandemie heeft de verschillen tussen jongeren alleen maar zichtbaarder gemaakt en in een aantal gevallen versterkt. Er bestaan grote verschillen tussen jongeren als het gaat om mentale en fysieke gezondheid: sommige jongeren hadden heel beperkt last van de pandemie en anderen zijn juist extra hard getroffen. Deze verschillen worden in de loop van de tijd alleen maar groter. Daarbij komt, volgens de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, dat jongeren opgroeien in een maatschappij waarbij verschillen steeds vaker gezien worden als gevolg van hun eigen verantwoordelijkheid. Dit maakt dat jongeren die hoog scoren op het verkeerde lijstjes (slechte gezondheid, laag inkomen, beperkt sociaal kapitaal) zich mislukt in het leven kunnen voelen. Andersom groeien succesvolle jongeren op met het idee dat dit hun eigen verdienste is. Sociale tegenstellingen worden versterkt.¹¹

Pharos zet zich met het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien in voor een gezonde toekomst voor juist die kinderen voor wie dat niet vanzelfsprekend is, door bijvoorbeeld de wijk waarin ze opgroeien, het opleidings- en inkomensniveau van hun ouders of hun migratieachtergrond. Met dit programma zetten wij allereerst in op het opbouwen, beheren en ontsluiten van kennis voor het verbeteren en inclusief maken van een systeem van preventie en zorg, zodat ook kinderen met een lagere sociaal-economische positie gezond kunnen opgroeien. Aanvullend daarop richten wij ons op kennis over een integrale aanpak van gezondheidsverschillen tussen kinderen waarbij domeinoverstijgend wordt gewerkt door naast gezondheid oog te hebben voor sociale omstandigheden zoals een schone en veilige leefomgeving, gedegen onderwijs en een sterk sociaal netwerk. Pharos fungeert als kennispartner en kennisplatform voor partijen die de preventie, zorg en ondersteuning van jongeren en gezinnen dagelijks vormgeven. Samen met deze jongeren en gezinnen kijken wij steeds naar hoe zorg, preventie en

8. CBS statline. *Gezonde levensverwachting: geslacht, leeftijd en onderwijsniveau*. (2021).

9. Haker, F., Hosper, K. & Loenen, T. van. *Gezondheidsverschillen duurzaam aanpakken*. (Pharos, 2019).

10. Rijksoverheid. *Gemeenten en maatschappelijke organisaties bereiken meer kinderen in armoede*. (2021).

11. *Geen eigen schuld, wel dikke bult*. Raad voor Volksgezondheid en Samenleving 2022.

ondersteuning beter kunnen aansluiten bij hun behoeften. Wij agenderen, onderbouwen en stimuleren innovatieve aanpakken en ondersteunen professionals, organisaties en beleidsmakers met kennis en handelingsperspectief. Specifiek voor de aanpak van gezondheidsachterstanden in de eerste duizend dagen van het kind werken wij intensief samen met het Stimuleringsprogramma Kansrijke Start. Wij vervullen een inhoudelijke kennisrol richting dit programma. We inspireren en agenderen- door thematische kennis te brengen naar de Kansrijke Start coalities. Ook in 2023 blijven wij het Stimuleringsprogramma van kennis- en handelingsperspectieven voorzien op de thema's die vanuit gemeenten (en het Landelijke programma) als prioritair worden aangemerkt.

Beoogde impact in 2023

Het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien zet in op het inclusief maken van de pedagogische basis voor kinderen en jongeren waar dit bijdraagt aan (gelijke kansen op) een goede gezondheid en welbevinden. Daarnaast zetten we ons in voor het inclusief maken van (gezondheids)preventie en zorg voor kinderen en jongeren. Daarbij prioriteren wij voor 2023 een aantal inhoudelijke thema's: de relatie tussen ouders en school, vaderschap als beschermende factor in de eerste 1000 dagen van een kind, sensitief vakmanschap in de geboorte- en kraamzorg als ook binnen de jeugdzorg en de gezondheid en het welzijn van kinderen die nieuw zijn in Nederland. Het uitdiepen, agenderen, verbinden en aanjagen op deze thema's doen wij vanuit onze bestaande kennisbasis. In 2023 besteden we nadrukkelijk additioneel aandacht aan het ontsluiten en innoveren van deze kennisbasis.

Er zijn een drietal doelstellingen die we in onze werkzaamheden in 2023 centraal zullen stellen om nog meer impact te kunnen maken met ons werk.

- **Door het steeds beter ontsluiten én innoveren van onze kennisbasis zorgen wij ervoor dat een groeiend aantal professionals in het jeugdveld (beleid en praktijk) is toegerust met kennis en praktische tools om gezondheidsachterstanden te verkleinen.**
Sinds de coronapandemie is er een groeiende aandacht voor zowel het investeren in het verminderen

van sociaal economische gezondheidsverschillen als ook in het investeren in de jeugd die zich zorgen maakt over de toekomst. Pharos wordt in toenemende mate gevraagd om haar kennis en expertise op deze thema's op allerlei plekken in te brengen. Een van de nadrukkelijke behoeften die we hierbij waarnemen is dat de kennisbasis die wij in de afgelopen jaren hebben opgebouwd rondom gelijke kansen op gezond opgroeien goed vindbaar en toegankelijk is voor partijen die zich hier ook voor in willen zetten. Inzet in 2023 is om onze toolkits, handreikingen, webinars, leermodules, checklists en publicaties nóg beter vindbaar en toepasbaar te maken voor allerlei partijen in het werkveld. Onze kennisbasis wordt in 2023 inhoudelijk doorontwikkeld samen met onze partners in de wetenschap, beleid en praktijk. We maken hierbij gebruik van inclusief onderzoek en ontwikkelen nieuwe producten in co-creatie met de gebruiker. Naast inhoudelijke doorontwikkeling zetten we in op het blijven innoveren van ons aanbod en het verbeteren van de ontsluiting van deze kennis.

- **Door het vertalen van onze huidige kennis in adviezen die we agenderen aan landelijke en lokale beleidstafels in het jeugdveld, bewerkstelligen we dat er op zowel landelijk als lokaal niveau inclusief en doeltreffend beleid voor het terugdringen van gezondheidsverschillen wordt ontwikkeld.**

We hebben vanuit het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien de laatste jaren een stevige samenwerking met praktijkorganisaties in het jeugdveld opgebouwd. Hieruit zijn veel inzichten en kennis over hoe we SEGV effectief kunnen terugdringen voor jeugdigen en hun ouders naar voren gekomen. We zien grote meerwaarde in het verder vertalen van deze opgebouwde kennis in adviezen en agendering voor veranderingen in systeem en beleid. In 2023 zetten we nóg actiever in op het beïnvloeden en voeden van agenda's van beleidsmakers vanuit onze kennisbasis. Vanuit Pharos willen we graag meebouwen aan de verandering die nodig is om kinderen uit kwetsbare omstandigheden een eerlijkere kans te geven op een goede gezondheid. We houden daarbij voortdurend de balans in het oog tussen het blijven ontwikkelen van nieuwe kennis(producten) en het adviseren en agenderen vanuit dat wat we al aan kennis hebben opgebouwd.

- **Doordat wij in ons programma het samenwerken met de mensen om wie het gaat verder intensiveren, genereren we nieuwe en waardevolle kennis en inzicht over de behoeftes en beleving van jongeren en hun ouders ten aanzien van gezond opgroeien, juist over die jongeren en ouders in kwetsbare situaties.**

Ten derde willen we onze impact verder vergroten door nog nadrukkelijker samen te werken met de mensen om wie het gaat. Dit is één van de oplossingsrichtingen die Pharos aandraagt om gezondheidsverschillen aan te pakken. Vanuit dit programma zal in 2023 actief worden samengewerkt met het netwerk van sleutelpersonen. In de projecten waarin we dat al doen zien we dat deze ‘cultural mediators’ echt een brug kunnen vormen tussen kinderen en gezinnen en bijvoorbeeld scholen, zorgorganisaties of andere instanties. Deze organisaties en de sleutelpersonen kunnen op deze manier van elkaar leren. Dit helpt om de samenwerking tussen gezinnen en instanties te verbeteren en eventueel wantrouwen te doen verminderen. Ook in onderzoek werken we regelmatig samen met jongeren en ouders in de opzet en uitvoering. Zo komen we tot een werkwijze waarbij we jongeren op een gelijkwaardige wijze kunnen betrekken bij ons werk zodat juist de stem van de kinderen in de meest kwetsbare posities goed wordt gehoord.

Concrete inzet in 2023

Pijler 1. Inclusieve pedagogische basis voor kinderen en jongeren

Het vermogen van een ouder of opvoeder om een sterke pedagogische basis te bieden, een netwerk te onderhouden en de opvoeding te durven delen, is sterk verweven met zijn of haar welbevinden.¹² Om kinderen gezond te laten opgroeien is het bovendien van belang dat kinderen en ouders in hun eigen omgeving of wijk ondersteuning ervaren. Eventuele opvoed- en opgroei-problemen kunnen dan snel worden gesignaleerd en opgelost. Dit vraagt om een inclusief pedagogisch klimaat in basisvoorzieningen zoals kinderopvang,

peuterspeelzalen en kinder- en jongerenwerk waarin er voldoende oog is voor juist die doelgroepen die wat extra ondersteuning het hardst nodig hebben. Binnen deze programmaliijn zetten wij ons in om organisaties en professionals vraaggericht te ondersteunen hierover met kennis, goede voorbeelden en handelingsperspectieven om in een vroeg stadium de preventie van gezondheidsverschillen ook te ontsluiten voor de meest kwetsbare kinderen en hun ouders.

Een aantal onderwerpen zetten we hierbij in 2023 centraal:

- **Ouderpartnerschap.** We weten dat samenwerking tussen school, kinderopvang, zorg en ouders positief bijdraagt aan leerprestaties, ontwikkeling, welbevinden en de gezondheid van kinderen. Daarbij zien we dat er winst te behalen is als de inzet en communicatie is afgestemd op voorkennis, abstractieniveau en taalgebruik van de ouders, zodat zij nog beter kunnen dienen als partners in de ontwikkeling en opvoeding van hun kinderen. We blijven binnen het onderwijs kennis delen en aandacht vragen voor het belang van het goed in positie brengen en aangaan van een partnerschap met ouders, juist als het gaat om de (gelijke kansen op) een goede gezondheid en preventie van gezondheidsachterstanden. Wat we doen is:
  - We brengen onze kennis een stap verder over ouderpartnerschap als beschermende factor voor het welbevinden en de gezondheid van jongeren, door wetenschappelijke inzichten hierover te vertalen naar praktisch handelingsperspectief. Deze kennis agenderen en verspreiden we in MBO, VO en PO, waarbij we samenwerken met de Gezonde School. De focus ligt hier op ouderpartnerschap met ouders uit lage SES groepen en/of met een migratieachtergrond. We bundelen de goede voorbeelden die er zijn met betrekking tot ouderpartnerschap in het onderwijs. We laten in deze voorbeelden zien wat ouderpartnerschap heeft opgeleverd en we verspreiden deze (praktische) kennis onder onderwijsinstellingen (onder andere via sociale media).
  - We weten dat voor een succesvol partnerschap tussen school en ouders het essentieel is om als school op een begrijpelijke en passende manier te communiceren met ouders uit lage SES groepen en/

12. Nomaguchi, K., & Milkie, M. A. (2020). Parenthood and well-being: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82, 198-223

of met een migratieachtergrond. Wij zullen daarom onze kennis over de inzet van sleutelpersonen verder verspreiden en actief gebruik maken van het netwerk van door Pharos getrainde sleutelpersonen in het onderwijs. We doen vervolgonderzoek naar wat de inzet van sleutelpersonen oplevert voor een verbeterd ouderpartnerschap met ouders uit lage SES groepen en/of een migratieachtergrond tav preventie en gezondheid. We monitoren en evalueren de inzet van deze sleutelpersonen Onderwijs, werven scholen die ook met sleutelpersonen willen werken en blijven de training 'sleutelpersonen in het onderwijs' aanbieden.

- **Vaderschap.** Ouders spelen een belangrijke rol in het kansrijk opgroeien van kinderen. De rol van vaderschap vraagt bijzondere aandacht, aangezien deze rol juist in kwetsbare gezinnen in hogere mate beperkt of afwezig is. Terwijl we weten dat kinderen met een positieve vaderrol in de opvoeding, bijvoorbeeld zelfverzekerder zijn, een betere schoolcarrière hebben en een beter toekomstperspectief. Vanuit Pharos besteden we in 2023 aandacht aan vaderschap binnen de eerste 1000 dagen omdat we zien dat vaders uit de lage SES doelgroepen lang niet altijd de ruimte krijgen en nemen om een rol te spelen in de opvoeding van hun kinderen.
  - In 2023 blijven we (als kennispartner van het programma Kansrijke Start) nieuwe kennis ontsluiten en implementeren over het belang van vaderschap en over hoe dit binnen coalities Kansrijke Start handen en voeten kan krijgen. In samenwerking met partnerorganisaties organiseren we een grote landelijke bijeenkomst voor het wetenschappelijke veld en faciliteren we uitwisseling en discussie.
  - We jagen dit thema aan via de landelijke tafels Kansrijke start, en door samen te werken met stakeholders. Pharos verbindt partijen uit onderzoek en praktijk aan elkaar en werkt met hen samen (VDRS, Hogeschool Zuyd, Erasmus MC, Erasmus Universiteit, Family Foundation, Trias Pedagogica, David Borman, Humanitas) zodat we komen tot een gemeenschappelijke visie op hoe vaderschap een positief effect kan hebben op het gezond opgroeien van een kind. Vanuit die gemeenschappelijke visie bieden we professionals in de praktijk concrete handvaten hoe zij dat positieve effect kunnen stimuleren.

Pijler 2. Inclusieve preventie en zorg voor kinderen en jongeren

In Nederland hebben we een groot aanbod aan preventieve zorg om al zo vroeg mogelijk ervoor te zorgen dat kinderen geen achterstanden oplopen en gelijkwaardig kunnen meedoen in de samenleving. Desondanks zien we dat het zorggebruik in de afgelopen jaren sterk gegroeid is: kreeg twintig jaar geleden ongeveer 1 op de 27 kinderen en jongeren jeugdzorg, nu is dat 1 op de 8. Kinderen met een lage SES en/of een migratieachtergrond zijn ondervertegenwoordigd in het preventieve aanbod. Zowel in voorzieningen voor preventie als bij jeugd- en medische zorg zien we dat het aanbod niet altijd inclusief is voor deze doelgroepen. Pharos signaleert, agendeert, onderzoekt en ondersteunt de lerende praktijk van professionals om in te kunnen spelen op de behoeften van kinderen en jongeren uit kwetsbare omstandigheden. Een aantal onderwerpen zetten we in 2023 centraal:

- **Preventie en zorg in de eerste 1000 dagen van het kind.** Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen van een kind zijn cruciaal voor een goede start. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen – zowel fysiek als mentaal - op latere leeftijd.
  - In nauwe samenwerking met het stimuleringsprogramma lokale coalities Kansrijke Start blijven we onze kennis inzetten om in de geboortezorg en het sociale domein meer aandacht te hebben voor het werken met gezinnen met een migratieachtergrond en/of lage SES. De kennisbasis voor het thema 'eerste 1000 dagen van het kind' die in de afgelopen jaren binnen Pharos is opgebouwd zal het komende jaar verder worden doorontwikkeld en uitgebreid met nieuwe thematische kennis. Hierbij staan de drie prioriteitsthema's vanuit Kansrijke Start centraal: vakmanschap voor inclusief en integraal werken; verbinden van formele en informele steun en integrale lokale en regionale samenwerking. Naast de drie prioriteitsthema's stimuleren we een lerende praktijk waarbij de lokale coalities signalen uit het veld en verzoeken rond themakennis met ons delen

en dat richting biedt aan onze rol van kennispartner naar deze coalities. We beheren de instrumenten die we reeds ontwikkeld hebben in het programma Kansrijke start, zoals de zelfscan, netwerkanalyse en tool zorgpaden.

- Samen met het Erasmus MC werken we aan het verbeteren van de toegankelijkheid van kraamzorg. Omdat we uit onderzoek weten dat juist de vrouwen die vanwege hun sociale situatie het hardst zorg en ondersteuning nodig hebben tijdens de kraamtijd, de groep vormt die minder zorg afneemt. Ook weten we dat vrouwen die minder dan 24 uur kraamzorg afnemen (15,4%), hogere zorgkosten hebben voor zichzelf én voor hun baby. Het gebruik van het in 2022 ontwikkelde communicatiemiddel met betrekking tot kwetsbare gezinnen die terughoudend zijn in het afnemen van kraamzorg zullen we in 2023 monitoren en evalueren. Waar nodig zullen we dit communicatiemiddel doorontwikkelen of doorvertalen in handzame producten die gebruikt kunnen worden door kraamzorgorganisaties en andere organisaties in de geboortezorg. We blijven agenderen dat er in de geboortezorg nadrukkelijk aandacht moet zijn voor doelgroepen die niet vanzelfsprekend hun weg vinden naar kraamzorg.

- **Jeugdzorg.** Een deel van de kinderen en gezinnen die aangewezen zijn op jeugdzorg verkeren in kwetsbare omstandigheden en/of hebben te maken met complexe en meervoudige problemen. Meestal zijn deze problemen verspreid over meerdere levensdomeinen van het kind of de jongere, zoals (mentale) gezondheid, school of thuis. De problemen in deze domeinen grijpen vaak op elkaar in, versterken elkaar en groeien door tot nieuwe problemen in andere domeinen. Tegelijkertijd kan er in mindere mate een beroep worden gedaan op beschermende factoren zoals gehechtheid en een veilige omgeving.
  - We ontwikkelen op basis van de verkenning naar communicatie, signalering en begeleiding rondom (vermoedens van) kindermishandeling bij nieuwkomersgezinnen die we in 2022 afronden, tools om de begeleiding aan deze gezinnen te verbeteren. We doen dit in co-creatie met medewerkers in de hulpverleningsketen (onder andere Veilig Thuis, jeugdbeschermers, buurtteam medewerkers, RvdK)

- We ondersteunen bij de uitvoering van het actieprogramma van het kabinet op het gebied van mentale gezondheid: 'Mentale gezondheid: van ons allemaal'. We vragen daarbij aandacht voor de bredere psychische druk (in aanvulling op de focus op prestatiedruk in het actieplan) waarmee gezinnen in kwetsbare situaties te kampen hebben wegens de optelsom van onder andere armoede, discriminatie, mantelzorg verlenen, ingrijpende jeugdervaringen. We vervullen een expertrol op basis van onze eerdere onderzoeken naar chronische stress. In samenwerking met het Trimbos-instituut werken we in het kader van het actieprogramma ook via financiering buiten de instellingsubsidie om aan een intensivering van ons ondersteuningsprogramma 'Welbevinden op school'.

- **Kinderen nieuw in Nederland.**

- Speciale aandacht gaat uit naar kinderen en jongeren met een vluchtelingenachtergrond. 2022 heeft ons, mede vanwege de oorlog in Oekraïne en al langer bestaande de knelpunten in de asielketen, laten zien hoe relevant dat is en blijft. We brengen onze kennis en expertise in ten behoeve van kinderen met specifieke vluchtachtergronden (bijvoorbeeld Oekraïne en AMV's): We halen ten aanzien van nieuwe doelgroepen op welke ondersteuning er aanvullend nodig is op scholen, in de zorg en in het sociaal domein. Op basis van deze nieuwe inzichten updaten we onze bestaande kennisproducten voor professionals die werken met vluchtelingkinderen en -gezinnen uit nieuwe herkomstlanden.
- Vanwege de toename van arbeidsmigranten uit met name Midden en Oost Europese (MOE) landen zal Pharos komend jaar gericht kennis ophalen over de gezondheid en gezondheidskansen voor kinderen van arbeidsmigranten. Er is namelijk weinig zicht op de situatie en omstandigheden en de gezondheid van deze kinderen. Wel bereiken ons signalen uit de praktijk van zorgprofessionals en gemeenteambtenaren over grote problemen met deze groepen kinderen die vaak onder de radar leven. De kennis die we gaan ophalen is ter aanvulling op het onderzoek dat wij in 2022 uitvoeren onder onder andere Bulgaarse arbeidsmigranten en de professionals die met arbeidsmigranten in contact

komen. Daarnaast zal Pharos middelen ontwikkelen voor professionals om ouders en kinderen uit MOE-landen beter te ondersteunen. Pharos zal op basis van de opgedane kennis agenderen en aanjagen op dit thema, in samenhang met het Pharos programma Migratie en Gezondheid.

Verstevigen van de Kennisbasis

Onze werkzaamheden, beschreven in de 2 pijlers, kunnen we doen op basis van de kennis die wij in dit programma hebben opgebouwd. In 2023 gaat onze speciale aandacht uit naar het beter ontsluiten en innoveren van deze kennisbasis. Daartoe ondernemen we de volgende activiteiten:

- **Samen met kinderen en jongeren.** We verstevigen de inbreng van kinderen en jongeren en hun omgeving in onze onderzoeken en projecten. Dit doen we onder andere door meer samen te werken met sleutelpersonen (bijvoorbeeld door hen in te zetten als co-onderzoeker) in het kader van inclusief onderzoek. Om participatie van (soms kwetsbare) kinderen en jongeren op een passende en ethisch verantwoorde manier te doen, ontwikkelen we een set aan richtlijnen die ons helpt om de inzet van sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen vorm te geven. Bij het opstellen van de richtlijn maken we gebruik van eerdere ervaringen uit diverse projecten en expertise van partnerorganisaties. Daarnaast verstevigen we onze samenwerking met jongerenorganisaties die bijvoorbeeld jongeren met een migratieachtergrond of met een lage opleidingsachtergrond (willen) vertegenwoordigen. We streven ernaar dat aan het bestaande sleutelpersonennetwerk van Pharos meer jongeren met een lage opleidingsachtergrond worden toegevoegd, waarmee wij samen kunnen werken in diverse projecten en activiteiten. We ontwikkelen trainingsmateriaal voor deze jonge sleutelpersonen en bieden intervisie.
- **Strategie ontwikkeling.** Op basis van de inzichten uit het in 2022 gepubliceerde whitepaper met de wetenschappelijke onderbouwing voor ons werk en een analyse van maatschappelijke opgaven voor

het opgroeien van jeugdigen, ontwikkelen we een meerjarenstrategie in afstemming met het veld en de doelgroepen. Daarbij prioriteren we die onderwerpen en doelgroepen waar we het meeste impact kunnen maken met het verkleinen van gezondheidsverschillen. In dit kader gaan we in 2023 in gesprek met de belangrijkste spelers in de jeugdzorg om in beeld te brengen wat er nodig is om deze zorg meer inclusief te maken en wat betrokken organisaties nodig hebben om hieraan bij te dragen.

- **Kennis ontsluiten en innoveren.** We zorgen dat de instrumenten, publicaties, trainingen, e-learnings, webinars, handreikingen et cetera, die we in de afgelopen jaren hebben ontwikkeld voor het jeugddomein, in het bijzonder voor de eerste 1000 dagen van het kind, sensitief werken. Ook zorgen we ervoor dat deze instrumenten rond het welbevinden van kinderen op school actueel en goed vindbaar blijven, en zo veel mogelijk actief worden verspreid.
- **Integrale aanpak.** We spelen in op de vragen die er bij gemeenten leven in het jeugddomein en benutten de kennisbasis van het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien om gemeenten daarin te ondersteunen in samenwerking met het programma Integrale aanpak Gezondheidsachterstanden.

Actuele zaken en agendering

Het programma gezond opgroeien heeft een ruime kennisbasis die we gedurende het jaar inzetten om partijen zoals beleidsmakers, professionals, zorgorganisaties, wijkteams en andere expertisecentra te voorzien van actuele inzichten, praktische informatie en kennis. We delen onze kennis ook door workshops en lezingen te geven en presentaties te houden op bijeenkomsten die georganiseerd worden door andere instellingen. Onze kennis is beschikbaar bij de ontwikkeling en herziening van standaarden en richtlijnen die door en voor beroepsgroepen worden opgesteld. We schrijven artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de zorg, welzijn, onderwijs en de gemeenten. Ook in internationaal verband delen we kennis, in het bijzonder over de doelgroep vluchtelingenkinderen.

5. Begrijpelijke Informatie & Digitale Zorg

In Nederland zijn er ruim 4 miljoen mensen van 18 jaar en ouder die beperkt gezondheidsvaardig zijn. Beperkte gezondheidsvaardigheid komt onder alle bevolkingsgroepen voor, maar relatief gezien vaker onder 65+ers, laaggeletterden, laaggeschoolden en onder mensen die hun gezondheid als laag of matig ervaren.¹³ Dit is de groep mensen die momenteel gemiddeld 6 jaar korter leeft en 15 jaar minder in goed ervaren gezondheid. Gezondheidsvaardigheden omvatten alle vaardigheden die nodig zijn om informatie over gezondheid, welzijn, ziekte en (maatschappelijke) ondersteuning te vinden, te begrijpen en toe te passen. Het gaat om uiteenlopende vaardigheden, zoals lezen, schrijven, communiceren, overzicht hebben over taken, doorzettingsvermogen, discipline, problemen oplossen en plannen. Vaardigheden van de patiënt zijn niet de enige factoren die een rol spelen. Ook factoren aan de kant van het preventie- ondersteunings- en zorgsysteem hebben invloed op iemands gezondheidsvaardigheid, zoals de toegankelijkheid en organisatie van het aanbod, de wijze waarop informatie over gezondheid wordt aangeboden en de wijze van communiceren door zorgverleners. Naarmate de zorg ingewikkelder en onoverzichtelijker is, worden er hogere eisen gesteld aan iemands gezondheidsvaardigheden.¹⁴ Uit onderzoek van Pharos in 2022 onder mensen die in sociaal-economische kwetsbare posities leven blijkt dat de drempels voor goede toegang tot preventie en zorg vooral worden veroorzaakt door minder goede betaalbaarheid, beschikbaarheid, begrijpelijkheid, passendheid en invloed van de systeemwereld.¹⁵ Terwijl deze factoren nu al de grootste uitdaging vormen om alle Nederlanders van goede kwaliteit van zorg te bieden, weten we ook dat er nóg grotere uitdagingen op komst

zijn. De WRR concludeert namelijk dat we – om de groei van de zorg te begrenzen - beter moeten gaan kiezen waar onze prioriteiten liggen.¹⁶ Daarbij moet de nadruk komen te liggen op behouden van gezondheid en het voorkomen van ziekte. Vanuit preventie wordt er daarom ingezet op Gezond en Actief leven met aandacht voor leefstijlthema's in relatie tot sociaal-economische factoren. Vanuit curatieve en langdurige zorg zijn de belangrijkste uitgangspunten het voorkomen van (duurdere) zorg, verplaatsen van zorg (dichterbij mensen thuis) en het vervangen van zorg (door digitale zorg), naast het vergroten van eigen regie, zelfredzaamheid en sociale ondersteuning zoals mantelzorg. Om te zorgen dat de noodzakelijke keuzes die gemaakt moeten gaan worden niet gaan leiden tot nóg grotere gezondheidsverschillen, is het essentieel dat er meer gezondheidsvaardige organisaties komen, zodat mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden actief worden betrokken bij beleid, richtlijnen en interventies waar zij een belangrijke rol in spelen. Tevens moet er expliciet worden ingezet op de toegankelijkheid van digitaal aanbod, door middel van het aanbieden van meer gebruiksvriendelijke toepassingen en het vergroten van digitale vaardigheden bij de zorggebruiker.¹⁷ Tenslotte dienen de (kwetsbare) doelgroepen om wie het gaat in alle stadia van ontwikkeling en uitvoering van onderzoek en verbetertrajecten betrokken te worden, omdat veel onderzoek uitwijst dat dit leidt tot succesvollere implementatie en grotere effectiviteit van interventies en aanpakken.¹⁸

Vanuit het programma Begrijpelijke informatie en digitale zorg draagt Pharos bij aan goede toegang tot zorg voor iedereen en voor de juiste zorg op de juiste plek via het juiste kanaal. Hiervoor zetten we onze kennis, expertise

13. M. Heijmans, A. Brabers & J. Rademakers, *Hoe gezondheidsvaardig is Nederland? Factsheet gezondheidsvaardigheden – Cijfers 2019*. (NIVEL, 2019)

14. *Aanpak Gezondheidsvaardigheden* (Ecorys, 2022)

15. *In gesprek met...Ervaringen van zorggebruikers met toegang tot zorg, gezond leven en de zorgverzekering* (Pharos, 2022)

16. *Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak* (WRR, sept 2021)

17. *eHealth monitor 2021, Stand van zaken digitale zorg* (RIVM, 2022)

18. *Samenwerken met de mensen om wie het gaat*, (Pharos, 2020)

en handelingsperspectieven in voor de thema's inclusieve digitale zorg, gezondheidsvaardigheden en co-creatie met kwetsbare groepen. In 2023 onderhouden we deze kennisbasis en verrijken deze met nieuwe inzichten, we adviseren op systeemniveau en we bieden concrete instrumenten en leertrajecten voor professionals om passende en inclusieve zorg aan alle patiënten en cliënten te bieden. Door een toenemende vraag uit het veld rondom dit thema ligt er een nadrukkelijk accent op het inzetten van onze kennisbasis rondom co-creatie met kwetsbare groepen. Onze belangrijkste partners zijn beleidsmakers, onderzoekers, ontwikkelaars, zorgprofessionals en professionals uit het onderwijs en sociaal domein. We streven ernaar dat onze kennis en expertise, instrumenten en aanbod rondom ervaringsdeskundigheid omarmd wordt door onze partners, zodat alle Nederlanders een betere toegang tot zorg krijgen.

Impact in 2023

Het programma zet zich in 2023 wederom in voor een goede toegang tot zorg, door te werken aan een kennisknooppunt van relevante kennis, expertise, handelingsperspectieven en instrumenten. De inzet zal zich vooral concentreren op het gebied van gezondheidsvaardige organisaties en toegang tot zorg, inclusieve digitale zorg en co-creatie met kwetsbare groepen.

- **Gezondheidsvaardige organisaties**

Ook in 2023 blijven we inzetten op een significante toename van het aantal gezondheidsvaardige organisaties. In 2022 heeft de campagne en het gebruik van de Test Gezondheidsvaardige Organisaties geleid tot een groter bewustzijn rondom het thema bij deelnemende organisaties. Vanuit de terugkoppelingen uit gebruikersonderzoeken versterken we de kennisbasis en effectieve verspreiding van onze kennis en instrumenten. Daarnaast verbreden we deze kennisbasis, door het bieden van handvatten voor organisaties in hun rol richting samenwerkingspartijen, contractpartners en (koepel)leden. We blijven werken aan onze kennisbasis rondom het leren vereenvoudigen en testen van communicatie. Deze kennisbasis bestaat uit inspirerende content, praktische instrumenten en handelingsperspectieven ten behoeve van gemeentes,

zorginstellingen en ontwikkelaars die zelf aan de slag willen met het versterken van de vaardigheden van hun professionals en (communicatie)middelen met betrekking tot begrijpelijke informatie.

- **Inclusieve digitale zorg**

Ook in 2023 blijft Pharos inzetten op het agenderen van de noodzaak van begrijpelijke en toegankelijke inclusieve digitale zorg. Dit doen we met relevante samenwerkingspartners, zoals universiteiten en gemeentes, en in verschillende allianties en coalities, waaronder de werkgroep gezondheid van de Nederlandse AI Coalitie, Health Holland en NeLL. Digitale zorg en digitale gezondheidsvaardigheden worden toenemend van belang voor preventie en zorg. Digitale vaardigheden en toegang tot en gebruik van digitale zorg zijn inmiddels determinanten voor gezondheid. Heb je deze niet, dan heeft dat een negatieve invloed op gezondheid en welzijn. 1 op de 5 mensen in Nederland heeft beperkte digitale vaardigheden. Als expertisecentrum gezondheidsverschillen ziet Pharos de vele kansen die de digitale transformatie biedt en zal op verschillende fronten zorgen dat bovengenoemde groepen meedoen en profiteren van deze ontwikkelingen. De ontwikkelingen rondom zorg dicht bij huis (zie ook de kamerbrief van 4 juli 2022 over het Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO 'zelf als het kan; thuis als het kan; digitaal als het kan') en eigen regie op gezondheid vragen steeds meer digitale gezondheidsvaardigheden van zowel de zorgprofessional als de burger/patiënt. Pharos blijft benadrukken dat mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden in een vroeg stadium van de ontwikkeling van eHealthinterventies betrokken worden (co-creatie) om toegankelijke en gebruiksvriendelijke digitale zorg te garanderen.

Het WRR rapport AI (november 2021) en de Kamerbrief 'waardevolle AI voor Gezondheid' (mei 2022) vormen het kader voor het vergroten van de kennisbasis voor inclusief onderzoek om onder andere te zorgen dat met AI ook voor de profijtgroepen van Pharos de juiste gepersonaliseerde adviezen gegeven worden.

- **Co-creatie met kwetsbare groepen**

Hoewel burger- en patiëntparticipatie als inzet steeds vanzelfsprekender wordt, van zorgdomein tot wijkaanpak, is er nog grote winst te behalen op

een inclusieve en toekomstbestendige aanpak in de uitvoering. Professionals zijn zoekende naar werkzame strategieën om een diverse groep aan stemmen te horen en mee te nemen. Als onbedoelde bijwerking van de vaak vluchtige momenten van betrekken, kunnen kwetsbare groepen 'onderzoeksmoe' raken. Pharos zet in op het tegengaan van deze ontwikkeling door het stimuleren en ondersteunen van duurzame, gelijkwaardige samenwerkingen met kwetsbare groepen. In 2022 is een sterk fundament gelegd voor de kennisbasis rondom inclusieve co-creatie en inzet van ervaringsdeskundigheid. Dit wordt uitgebreid met verschillende (inter)nationale onderzoeken en Pharos gaat zelf ook in 2023 een wetenschappelijk onderzoek uitvoeren. De kennis wordt meegenomen in een gelaagde aanpak op kennisoverdracht om organisaties binnen zorg, onderzoek, gemeente en wijk de benodigde vaardigheden te geven om te co-creëren. Om gedragsverandering te stimuleren verkent en adresseert Pharos ook intrinsieke en praktische barrières die organisaties ervaren om samenwerkingen aan te gaan en onderhouden. Door te inspireren en het bieden van concrete, 'evidence-based' handvatten om vanaf het eerste moment samen te werken en beslissen, zet Pharos in op toekomstbestendige co-creatie en oplossingen die het verschil maken voor mensen die er het meeste baat bij kunnen hebben.

Concrete inzet in 2023

1. Gezondheidsvaardige organisaties

- We doen gebruikersonderzoek om het eerste jaar met de Test Gezondheidsvaardige Organisaties te evalueren. Op basis hiervan ontwikkelen we deze door. We doen een analyse van de resultaten van alle ingevulde testen uit 2022, waarmee we in kaart brengen waar organisaties momenteel staan op het thema gezondheidsvaardigheden. We publiceren de resultaten voor verdere agendering.
- In 2022 zijn naast de Test Gezondheidsvaardige Organisaties een trainingsaanbod en diverse communicatiemiddelen ontwikkeld. Deze producten vormen de kapstok voor al onze kennis rond gezondheidsvaardige organisaties, waaronder ook

begrijpelijke digitale zorg. We blijven inzetten op het breder bekend maken en implementeren van dit kennisaanbod. De geleerde lessen gebruiken we voor verdere doorontwikkeling. Ook breiden we dit aanbod uit met een 'Infosheet Gezondheidsvaardige Organisaties'. We zetten organisaties die met ons aanbod werken in als ambassadeur en schrijven een prijsvraag uit, met als doel het veld verder in beweging te brengen.

- We zetten in op verdere implementatie en accreditatie van de e-learning 'Effectieve Communicatie in de Zorg'. Afhankelijk van de uitkomsten van het gebruikersonderzoek uit 2022, breiden we deze uit met een aanvullende module.
- We blijven werken aan onze kennisbasis rondom het zelf leren ontwikkelen en testen door organisaties van begrijpelijke informatie en digitale zorg. We evalueren de hulpmiddelen en instrumenten die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld en daarnaast delen we (geanonimiseerd) de resultaten.
- We breiden onze kennis over het bereiken van de doelgroep uit met een praktisch toepasbaar instrument, dat organisaties handvatten geeft om hiermee aan de slag te gaan. Zo helpen we organisaties om niet alleen begrijpelijke materialen te maken, maar ook te zorgen dat deze bij alle profijtgroepen aankomen.
- Naast de kennis over gezondheidsvaardige organisaties, willen we organisaties handvatten bieden om dit thema op de kaart te zetten bij samenwerkingspartijen en contractpartners. Hiervoor werken we samen met het Pharos programma GezondIn, met als doel om onze kennisbasis rond inclusief opdrachtgeverschap stevig te verbinden aan onze kennisbasis rond gezondheidsvaardigheden. We gaan met koepelorganisaties aan de slag om het worden van een gezondheidsvaardige organisatie en het inzetten op co-creatie te stimuleren onder hun leden.
- We blijven de Alliantie Gezondheidsvaardigheden coördineren. Dit netwerk is de afgelopen jaren uitgegroeid tot ruim 110 partners en bereikt daarnaast elk jaar veel nieuwe organisaties. Dit zien we onder andere terug in het aandeel nieuwe bezoekers op de tweejaarlijkse netwerkbijeenkomsten. De alliantie speelt daarmee een belangrijke agenderende en inspirerende rol, waardoor het aantal organisaties dat met dit thema kennismaakt en aan de slag gaat blijft groeien. De alliantie speelt ook een belangrijke verbindende rol,

waardoor organisaties en initiatieven samenkomen en kennis wordt gedeeld. Naast de netwerkbijeenkomsten delen we deze kennis in themagerichte werkgroepen, in nieuwsbrieven, op social media en via de website www.gezondheidsvaardigheden.nl. Via de werkgroep 'Patiëntervaringen en patiëntparticipatie' werken we aan samenwerking en kennisdeling op het thema co-creatie.

2. Inclusieve Digitale Zorg

- Pharos blijft investeren in de kennisbasis over houding, behoeftes, barrières en concrete instrumenten bij het gebruik van digitale hulpmiddelen bij de profijtgroepen van Pharos en bij zorgverleners. Deze kennisbasis zal zich vooral concentreren rondom de actuele (beleids)thema's. Deze kennis wordt ingezet voor beleidsmakers, zorgprofessionals en ontwikkelaars om toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid van deze digitale hulpmiddelen te verbeteren.
- Videoconsulten en telemonitoring zijn belangrijke hulpmiddelen bij digitale zorg. De onderzoeken uit eerdere jaren worden verrijkt met de nieuwste inzichten door aanvullend onderzoek en via verschillende kanalen gedeeld. Mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden doen nog onvoldoende mee aan deze vormen van digitale zorg. Een belangrijke reden is dat het hen niet aangeboden wordt, vaak door een vooroordeel van de zorgverlener, terwijl de meerderheid hier graag gebruik van wil maken. Pharos continueert haar onderzoek naar houding, gedrag, vaardigheden en ondersteuning ten aanzien van videoconsulten en telemonitoring bij mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden, en de rol van zorgprofessionals hierin. De impact hiervan is dat de profijtgroepen van Pharos, die voor een groot deel ook chronisch patiënt is, steeds beter mee kunnen doen in het nieuwe zorgbeleid, en meer eigen regie krijgen over hun gezondheid en welzijn.
- HBO- en MBO-opleidingen zullen onze toekomstige zorgprofessionals voorbereiden op de digitalisering in de zorg. Deze zorgprofessionals spelen een belangrijke rol in het ondersteunen en faciliteren van digitale zorg, onder andere in de zorg dichtbij huis, ook en juist voor de 25% van de bevolking in

Nederland met beperkte gezondheidsvaardigheden. Pharos ontwikkelt een aanbod voor het curriculum om bewustwording en kennis over mensen met beperkte (digitale) gezondheidsvaardigheden te vergroten. Het aanbod biedt praktische handvatten hoe om te gaan met digitale zorg bij de profijtgroepen van Pharos. Doel is de implementatie van digitale zorg in de (thuis) hulpverlening aan mensen met beperkte (digitale) gezondheidsvaardigheden te bevorderen.

- AI (Artificial Intelligence) en zorgapplicaties zijn belangrijk voor gepersonaliseerde adviezen om gezondheid en leefstijl te verbeteren. In onze samenwerking met NL AI Coalitie en NeLL zetten we activiteiten op waarbij kennis verzameld wordt om de meerwaarde van co-creatie en inclusief onderzoek aan te tonen. We denken aan het betrekken en mee-ontwikkelen van mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden bij verschillende ontwikkelingsstadia van diverse digitale zorgapplicaties; bij het verbeteren van de toegang en gebruiksvriendelijkheid van app.
- PGO's zijn een belangrijk instrument om eigen regie te voeren over de eigen medische gegevens, juist voor mensen met een lage SES die vaker te maken hebben met multi-morbiditeit. Pharos blijft aandacht vragen voor toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid van PGO's, door deelname aan de PGO alliantie, in bijeenkomsten met PGO leveranciers en in overleg met ZN en zorgverzekeraars. Met verschillende activiteiten, zoals het testen van een PGO en het betrekken van sleutelpersonen bij de verdere ontwikkeling van PGO's, verhogen we de bewustwording voor de mogelijke knelpunten in het gebruik van PGO's voor mensen uit de lage SES groepen en mensen met lagere gezondheidsvaardigheden.
- Pharos gaat samen met partners als Stichting Lezen & Schrijven, de Koninklijke Bibliotheek en zorgprofessionals (zoals regionale huisartsengroepen) een tool ontwikkelen voor betere afstemming van vraag en aanbod van digitale ondersteuning. Deze tool wordt gebaseerd op 'best practices' van huidige wijkaanpakken. We inventariseren welke wijkaanpakken ontwikkeld zijn en zullen op basis van ervaringen (zoals bij de wijkgerichte aanpak bij Stoppen met Roken) effectieve interventies selecteren, verder ontwikkelen en implementeren in 1 of 2 pilotwijken. We zullen een start maken in 2023 en de implementatie in 2024 uitvoeren.

Doel is kennis te verzamelen voor beleidsmakers op gemeentelijk niveau om tot gericht beleid ter verbetering van digitale (gezondheids-) vaardigheden te komen.

- We leveren actieve bijdrages aan kennisuitwisselingsbijeenkomsten met betrekking tot inclusieve digitale zorg met andere expertisecentra, projectgroepen, begeleidingscommissies en allianties als de Alliantie Digitaal Samenleven.

3. Co-creatie met kwetsbare groepen

- **Co-design in (digitale) ontwikkelingen.** Het procesmodel de 'Dubbele Diamant van Design' is een krachtige tool om organisaties die met co-creatie aan de slag gaan houvast te geven om samen te ontwikkelen en beslissen. We zetten dit procesmodel sterker neer in het samen ontwikkelen (co-design) van digitale zorg en analoge interventies.
  - We zetten het model in om co-creëren te agenderen bij nieuwe stakeholders.
  - In een proeftuin ontwerpen we een digitale interventie die we inzetten als inspiratievoorbeeld, zowel op het proces- als productniveau.
  - In een iteratief ontwikkelings- en evaluatieproces verrijken en delen we de kennisbasis op onder andere inclusieve, laagdrempelige werkvormen.
  - We ontwikkelen kennis om uitvoerende partijen uit hun comfort zone te halen om met co-creatie aan de slag te gaan, zoals een duidelijke 'evidence-base' voor onderzoekers,
  - Volgens de Dubbele Diamant en theorie over gedragsverandering, sturen we aan op samenwerkingen die beter inspelen op relevante behoeftes van mensen om wie het gaat, om de beweging tegen te gaan waarin kwetsbare groepen 'onderzoeksmoe' worden.
- **Burgerparticipatie en co-creëren in de wijk.** Op basis van veel gestelde vragen in het veld, zetten we samen met het programma GezondIn een onderzoek op naar de huidige staat van co-creatie binnen gemeentes ten aanzien van de gezondheid van kwetsbare groepen. Dit onderzoek dient ook als nulmeting om de impact van vervolgstappen inzichtelijk te maken. We werken toe naar een systematische aanpak om succesfactoren in het samenwerken met

kwetsbare groepen in de wijk te delen, om in te spelen op de opgehaalde behoeftes aan goede voorbeelden uit het veld en het uitwisselen van ervaringen. De bevindingen worden gedeeld in inspiratiesessies, events en publicaties.

- **Duurzame inzet van ervaringsdeskundigheid.** We stimuleren een actieve en passende rol voor ervaringskennis in projecten en onderzoeken van zorgdomein tot wijkaanpak. We dragen bij aan de benodigde logistiek voor professionele inzet van ervaringsdeskundigen uit groepen die gezondheidsverschillen ervaren. Ook nemen we het veld mee in relevante discussies, bijvoorbeeld over de aanpak van compensaties en de inzet van professionele ervaringsdeskundigen versus mensen met ervaringskennis die fungeren als 'meedenkers' op ad-hoc basis. Hieruit volgen kennismaterialen en sessies voor optimale disseminatie en impact.
  - **Sleutelpersonen.** De in 2022 gestarte aanpak rond het ondersteunen van een gelijkwaardige rol voor sleutelpersonen in samenwerkingen wordt in 2023 verder doorontwikkeld. We optimaliseren de totstandkoming van samenwerkingen, zetten in op professionele ontwikkeling van betrokken partijen en houden proeftuinen met betaalde trajecten.
  - **Inclusieve (burger)panels.** Op basis van onderzoek van burgerparticipatie en de ervaring van Pharos in het werken met panels, ontwikkelen we in 2023 de kennisbasis ten aanzien van inclusieve panels door en maken we deze lessen onderdeel van het leertraject 'begrijpelijke communicatie'.
- **Doorontwikkelen kennisoverdracht.** Op basis van pilots met onder andere patiëntorganisaties, GGD'en en gemeentes, werken we een gelaagde aanpak op kennisontwikkeling uit met de volgende elementen:
  - Een basismodule met de beginselen van gelijkwaardig en duurzaam samenwerken.
  - Een 'levende' toolbox van co-creatie met geteste inclusieve, creatieve werkvormen die externen kunnen inzetten om op een laagdrempelige manier zelfstandig aan de slag te gaan.
  - Verdiepingstrainingen op onderwerpen zoals duurzame netwerken, creatieve werkvormen, samenwerken op partnerniveau met ervaringsdeskundigen en inclusieve panels.

6. Vitaal ouder worden voor iedereen

De vergrijzing van de Nederlandse bevolking versnelt de komende jaren. Zo neemt naar verwachting het aantal 65-plussers toe van 3,5 miljoen (begin 2020) tot 4,7 miljoen in 2040. Op dit moment is ongeveer 19% van de bevolking 65 jaar of ouder, in 2040 zal dit 26% zijn. In 2017 werd de helft van het budget voor de gezondheidszorg uitgegeven aan de ouderenzorg. Door de vergrijzing zullen de kosten voor ouderenzorg explosief toenemen. Ook doet de ouder wordende samenleving een toenemend beroep op werknemers in de zorg. Nu al werkt 1 op de 6 werknemers in de zorg. Bij onveranderd beleid moet over 40 jaar 1 op de 3 mensen in de zorg werken. Maar het aantal werkenden in ondersteuning en zorg zal niet verder toenemen omdat de arbeidsmarkt niet groeit. Ook het aantal mensen dat beschikbaar is voor mantelzorg en vrijwilligerswerk neemt relatief af.

Geinstitutionaliseerde ouderenzorg waarin Nederland lang uniek was, is met de toenemende vergrijzing niet langer financieel haalbaar.¹⁹ Het past ook bij de emancipatiebeweging van de ouder wordende mens om langer te willen genieten van een zelfstandig leven. Het huidige beleid is gericht op langer zelfstandig leven en gaat er vanuit dat mensen zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen om zo lang mogelijk gezond te blijven.²⁰ Zelfstandigheid vereist immers zelfredzaamheid. En zelfredzaamheid vereist een bepaalde mate van gezondheid (fysiek en geestelijk) en mobiliteit.

Zoals de samenleving nu is ingericht kan niet iedereen in deze beweging mee. 36% van de 65 plussers heeft bijvoorbeeld beperkte gezondheidsvaardigheden. Voor hen is de steeds verdergaande digitalisering van zorg een struikelblok. Ook is het voor hen extra ingewikkeld om passende ondersteuning te krijgen om langer thuis te blijven wonen omdat de regelingen hiervoor

vaak eigen initiatief en vaardigheden vereisen om de ondersteuning aan te vragen. Er is een stijgende trend van particulier geld dat zal worden ingezet om aan zorg te kunnen blijven voldoen.²¹ Echter, mensen met beperkte financiële middelen hebben niet de ruimte om deze zorg en ondersteuning in te kopen. Voor hen zal het essentieel zijn dat publiek gefinancierde passende zorg en ondersteuning gewaarborgd blijft.

De trend die onder andere met Juiste Zorg op de Juiste Plek en Passende zorg is ingezet, vereist van mensen dat zij langer gezond blijven door meer te letten op hun leefstijl. Hoogopgeleide ouderen lukt het steeds vaker de keuze te maken om gezonder te gaan leven door meer te gaan bewegen, gezonder te gaan eten en ook zorgen zij steeds vaker dat ze (blijven) participeren. Echter, ouderen die hun hele leven lang al in kwetsbare omstandigheden leven, hebben die keus om gezonder te gaan leven vaak niet. Mensen die langdurig in armoede leven en uitsluiting ervaren, wonen vaker in omstandigheden die slecht zijn voor de gezondheid (bijvoorbeeld meer fijnstof, vochtige huizen, onveilige buurt). Als gevolg van geldgebrek ervaren zij meer stress. Mensen hebben daardoor minder aandacht voor gezondheid en gezond gedrag, maar hebben ook minder geld om te besteden aan gezonde voeding of deelname aan sportclubs. De kloof tussen hoogopgeleide ouderen en de groep ouderen die hun hele leven al in kwetsbare omstandigheden leeft, wordt alleen maar groter.

De vergrijzing is ook gekleurd want de groep oudere migranten wordt aanzienlijk groter. Naar schatting bereiken in 2025 zo'n 445.000 migranten de leeftijd van 65 jaar en ouder. En in 2030 is één op de drie 65+'ers in de vier grote steden migrant. Migranten hebben 3 keer zo vaak hart- en vaatziekten. Ook diabetes komt vaker

19. <https://www.wrr.nl/publicaties/working-papers/2021/02/08/houdbare-ouderenzorg-%E2%80%93-ervaringen-en-lessen-uit-andere-landen>

20. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/07/04/nieuw-programma-ouderenzorg-meer-digitaal-meer-thuis-en-meer-eigen-regie>

21. <https://www.wortell.nl/media/A4-Trendrapport-Health-VVT.pdf>

voor bij Turks- en Marokkaans-Nederlandse ouderen dan bij autochtone ouderen. Zo lijdt 28% van de Turks-Nederlandse ouderen en 31% van de Marokkaans-Nederlandse ouderen aan diabetes. Vergeleken met 10% van de autochtone ouderen. Verder komt dementie 3 tot 4 keer vaker voor bij migrantenouderen.

We staan in Nederland de komende jaren voor een grote uitdaging. Als er niets gebeurt, blijft de vraag naar ouderenzorg stijgen, blijven de kosten toenemen en komt een steeds grotere groep ouderen te weinig of niet aan de zorg te pas. Het is belangrijk dat er bij de grote beleidskeuzes die de komende tijd gemaakt moeten worden en bij de uitvoering van deze keuzes er in de praktijk rekening wordt gehouden met de impact op gezondheidsachterstanden en inclusie van ouderen met een lage ses en/of migratieachtergrond. Enerzijds is dit van belang om de kosten te drukken. Iemand die onverhoopt te vroeg in de zorg terecht komt omdat er op cruciale momenten te weinig ondersteuning is geboden, brengt meer kosten met zich mee. Bovenal is het van belang om een menswaardige oude dag voor *iedereen* veilig te stellen.

Pharos werkt vanuit het principe dat iedereen een gelijke kans verdient om vitaal oud te worden en recht heeft op goede toegankelijkheid en kwaliteit van wonen, (preventieve) zorg en ondersteuning. Pharos heeft cruciale kennis in huis om dit te waarborgen en pleit ervoor dat deze wordt meegewogen bij toekomstige beleidskeuzes. Ook biedt zij hiervoor handelingsperspectieven aan alle betrokken partijen, bijvoorbeeld door het betrekken van mensen in (sociaal) kwetsbare situaties via sleutelpersonen of door de inzet van inclusief onderzoek.

Beoogde impact in 2023

Op basis van de kennisbasis over inclusieve ouderenzorg en ondersteuning werkt Pharos aan een betere toegang en kwaliteit van zorg en ondersteuning aan ouderen met een kwetsbare sociaal-economische positie. De basis van onze werkzaamheden in 2023 vormt het voeren van beleidskeuzes rond de toekomst van zorg en gezondheid van ouderen en het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen onder ouderen. Deze inzet

wordt gevoed door ook in de dagelijkse lerende praktijk ervaringen op te blijven doen en kennis te verwerven vanuit inclusief wetenschappelijk onderzoek.

Concrete Inzet in 2023

- In 2022 zijn een aantal kennisdossiers ontwikkeld en is de strategische koers voor de kennis van Pharos rond inclusieve zorg en ondersteuning van ouderen vastgesteld. Op basis van deze kennisdocumenten sluit Pharos actief aan en brengt kennis in bij relevante landelijke en regionale besluitvorming(sprocessen) rond de zorg en ondersteuning aan ouderen, met name rond genoemde maatschappelijke ontwikkelingen. Hiermee versterken wij de kennispositie van betrokken partijen in beleids- en besluitvorming op het gebied van gezondheidsverschillen bij ouderen.
- Op basis van de in 2022 opgeleverde kennisdossiers zal Pharos haar kennis over de (aanpak van) sociale en sociaal-economische determinanten van gezondheidsverschillen bij ouderen breed onder de aandacht brengen bij professionals in zowel zorg en welzijn als in het gemeentelijk domein. Dit doen we onder andere door het verzorgen van webinars en presentaties maar ook door te publiceren in hiertoe relevante vakbladen en tijdschriften.
- Het is van groot belang dat onderzoek dat wordt gedaan rond dementie inclusief is. Pharos promoot de inclusie van specifieke groepen kwetsbare ouderen bij het doen van onderzoek zodat toekomstig beleid dat wordt gebaseerd op dit onderzoek recht doet aan de beschermende en risicofactoren van gezondheidsverschillen bij ouderen. Dit doen we onder meer door onze kennis in te brengen binnen HealthHolland. Ook leiden we binnen het Europese onderzoeksnetwerk INTERDEM een taskforce rond de ontwikkeling van educatieve modules over inclusief dementie-onderzoek.
- We houden onze 'voeten in de klei' door deelname aan verschillende (meerjarige) projecten zoals Active and Healthy Ageing; FRIEND (valpreventie) en Zelfstandig Maar niet Alleen (wonen, gemeente Amsterdam). De kennis die tijdens deze extern gefinancierde projecten wordt vergaard incorporeren we in de kennisbasis en wordt toegevoegd aan de bestaande kennisdossiers.

- Pharos neemt deel aan verschillende klankbordgroepen zoals de klankbordgroep Deskundigheidsbevordering (Pelita); OOG (hogeschool Windesheim, onbegrepen gedrag bij migranten met dementie); Netwerk leren voor oudere migranten (Sterker, Nijmegen) en de ZonMw-beoordelingscommissies Kwaliteit van Zorg en InZicht.
- Samen met Alzheimer Nederland blijven we de mogelijkheden onderzoeken om te komen tot de oprichting van een kenniscentrum inclusieve dementiezorg.

Actuele zaken en agendering

Gedurende het jaar voorzien we vanuit onze rol als expertisecentrum partijen zoals gemeenten, beleidsmakers, wijkteams, huisartsen, praktijkondersteuners, welzijn, publieke gezondheidszorg, ouderenzorg en -ondersteuningsorganisaties, verzekeraars en zorgkantoren van actuele inzichten, praktische informatie en kennis. We delen onze kennis ook door workshops en lezingen te geven en presentaties te houden op bijeenkomsten die georganiseerd worden door andere instellingen. Onze kennis is beschikbaar bij de ontwikkeling en herziening van standaarden en richtlijnen die door en voor beroepsgroepen worden opgesteld. We schrijven artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de zorg, welzijn, onderwijs en de gemeenten. Ook in internationaal verband wordt kennis uitgewisseld, in het bijzonder om de (weinige) kennis die beschikbaar is op het gebied van zorg en ondersteuning aan migranten-ouderen te verzamelen en te delen.

7. Gezondheid Vluchtelingen & Migranten

We leven in een (super)diverse samenleving en dit neemt alleen maar toe. Waarschijnlijk heeft in 2050 30-40% van de Nederlandse bevolking een migratieachtergrond. Dat mensen naar Nederland migreren is van alle tijden. Mensen zoeken in Europa een veilige haven ten tijden van oorlog en klimaatverandering. Nederland heeft bijvoorbeeld in het afgelopen jaar te maken gekregen met een toestroom van meer dan 65.000 vluchtelingen uit Oekraïne. Maar ook veel mensen komen hier op uitnodiging. Nederland kampt met grote arbeidsmarkttekorten en arbeidsmigranten uit alle windstreken werken hier hard om de economie draaiende te houden. Migratie is dan ook een factor van belang bij het vormgeven van gezondheidsbeleid. Mensen die nieuw zijn in Nederland kennen vaak de weg nog niet in het Nederlandse zorglandschap. Bij vluchtelingen kunnen de gevolgen van migratie, mogelijk geweld en traumatische ervaringen erg groot zijn voor hun gezondheid. Arbeidsmigranten lopen het risico om blijvend in de ziektewet of op straat te belanden wanneer zij voor langere tijd fysiek zwaar en risicovol werk doen en hierbij niet de juiste zorg ontvangen. Bij ongedocumenteerden wordt het verlenen van gezondheidszorg bemoeilijkt door angst om opgepakt te worden en door financiële problemen. Dit alles leidt tot grotere gezondheidsverschillen.

Ook bij mensen die al langer in Nederland zijn, blijft de migratieachtergrond een rol spelen. Uit onderzoek blijkt dat de zorgkosten van mensen met een migratieachtergrond gemiddeld 15% hoger liggen dan die van mensen met een Nederlandse achtergrond.²² Dit is in lijn met het gegeven dat mensen met een migratieachtergrond, met name van de eerste generatie, de gezondheid als slechter ervaren dan degenen zonder migratieachtergrond. Mensen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse migratieachtergrond hebben vaker ernstig overgewicht (obesitas) dan mensen zonder migratieachtergrond. Onder grote groepen Turkse en Syrische Nederlanders wordt nog steeds onverminderd veel gerookt en

13-15% van de mensen die zij gevlucht hebben een depressie of een post traumatische stress stoornis. Om de ambitie van een gezonder Nederland uit het nationale preventieakkoord waar te maken zullen er extra inspanningen moeten worden verricht om deze groepen te bereiken en deel te laten nemen.

Helaas voelt niet iedereen zich (gelijk) geaccepteerd in Nederland. Uit onderzoek van het SCP blijkt dat 27% van de Nederlanders wel eens discriminatie heeft ervaren. Door (on)bewuste vooroordelen worden mensen onterecht anders behandeld. Dit gebeurt ook in de zorg. Tegelijkertijd is het soms juist van belang om verschillen te zien tussen groepen. Er wordt nog te weinig aandacht besteed aan etnische gezondheidsverschillen. Door het gebrek aan representatie van mensen met verschillende achtergronden in onderzoek, komt essentiële informatie te weinig in richtlijnen terecht en worden deze verschillen niet meegenomen in de dagelijkse praktijk van bijvoorbeeld zorgverleners.

Streven is dat alle mensen ongeacht hun (migratie) achtergrond een gelijke toegang tot- en goede kwaliteit van zorg en ondersteuning krijgen. Pharos ondersteunt het creëren van een inclusieve samenleving en gelijke kansen op gezondheid voor iedereen. Om dit te bereiken zal behalve aandacht aan de toegankelijkheid van het zorgsysteem, ook aandacht besteed moeten worden aan de invloed van beschermende en belemmerende factoren die een (gedwongen) migratieverleden met zich meebrengt. Het programma Gezondheid Vluchtelingen en Migrantten beheert en ontwikkelt samen met wetenschap, praktijk en beleid een samenhangende en toegankelijke kennisbasis ter bevordering van de gezondheid van mensen met een migratie- en/of een vluchtverleden. Hierbij besteden we specifieke aandacht aan: toegang tot en kwaliteit van zorg, preventie, en inclusie.

Toegang tot- en kwaliteit van zorg is voor alle mensen in Nederland belangrijk, maar voor mensen met een migratieachtergrond niet altijd evident. Er is

22. <https://longreads.cbs.nl/integratie-2020/gezondheid/>

gezondheidswinst te behalen wanneer het zorg en welzijnsaanbod rekening houdt met specifiek belemmerende factoren als taal, lage gezondheidsvaardigheden, onbekendheid met de Nederlandse zorg en hulp(instanties), wantrouwen jegens zorgprofessionals, taboes en schaamte bij bepaalde gezondheidsproblemen en onbekendheid met culturele en/of etnische gezondheidsverschillen bij professionals. Het programma Gezondheid Vluchtelingen en Migranten beheert de kennisbasis over verschillende migrantengroepen in Nederland waarvoor het risico bestaat dat zij gezondheidsachterstanden oplopen.

Om gezondheidsverschillen duurzaam aan te pakken is het van belang dat preventieprogramma's goed aansluiting vinden bij mensen met een migratieachtergrond en dat professionals op een passende manier mensen voor lichten, motiveren en ze verbinden naar lokale initiatieven in bewegen en gezonde voeding. Pharos heeft een stevige kennisbasis over het passend en toegankelijk maken van (preventie)acties voor mensen met een migratieachtergrond, onder andere door het werken met sleutelpersonen.

Een inclusieve samenleving vereist dat niemand zich hiervan buitengesloten voelt. Ervaren discriminatie komt veel voor bij mensen met een migratieachtergrond, maar ook bij mensen met een lage sociaal-economische status. Het gevoel van uitsluiting leidt er toe dat mensen meer gezondheidsproblemen krijgen en zich tegelijkertijd steeds verder terug zullen trekken, met toenemende gezondheidsverschillen tot gevolg. Pharos investeert de komende jaren in het opbouwen en delen van kennis en expertise op het gebied van (ervaren) discriminatie en sociale uitsluiting en op cultuur en status-sensitieve persoonsgerichte ondersteuning zodat in zorg en welzijn niemand buitengesloten hoeft te raken.

Impact 2023

Omtrent toegang en kwaliteit tot zorg verstevigen we onze kennisbasis over specifieke groepen mensen met een migratieachtergrond die recent in Nederland zijn aangekomen: arbeidsmigranten, vluchtelingen en

ongedocumenteerden. Ook delen we deze kennis breed met professionals in de zorg, onder meer middels het platform huisarts-migrant. Rond arbeidsmigranten gaan we de samenwerking aan met uitzendbureaus en blijven we het netwerk van partijen die werken aan de gezondheid van arbeidsmigranten beheren. In 2022 hebben we veel kennis opgedaan over een nieuwe groep vluchtelingen met een aparte status, de Oekraïners. In 2023 blijven we onze kennis over deze groep delen en de noden rond toegang tot- en kwaliteit van zorg agenderen.

Naast arbeidsmigranten en vluchtelingen blijven we ook aandacht besteden vanuit onze bestaande kennisbasis aan een specifieke kwetsbare groep, mensen zonder verblijfsvergunning in Nederland.

Op het gebied van preventie investeren we in het verrijken van onze kennisbasis omtrent het includeren van migrantengroepen in de ontwikkeling en uitvoer van preventiebeleid. De afgelopen jaren heeft Pharos veel geleerd over het bevorderen van stoppen met roken programma's bij migrantengroepen en heeft een veelbelovende wijkaanpak ontwikkeld. De geleerde lessen uit deze aanpak willen we doorvertalen naar het thema overgewicht. Ook de kennis die Pharos de afgelopen jaren heeft opgedaan over de mentale gezondheid van statushouders zal zij delen, verrijken en toepasbaar maken voor andere groepen mensen met een migratieachtergrond waaronder arbeidsmigranten.

In 2023 blijft Pharos aandacht besteden aan discriminatie en het bevorderen van cultuur-sensitieve zorg. We zullen doorgaan met het bij elkaar brengen van partijen om discriminatie tegen te gaan en hen inspireren door kennis over discriminatie in de zorg te ontsluiten. Samen met onze partners blijven we bouwen aan een alliantie van zorgorganisaties die discriminatie/ onbewuste vooroordelen in de zorg binnen hun organisatie aan de kaak stellen en hier actie op ondernemen. Tevens willen we de mechanismen van uitsluiting op basis van sociaal-economische status verder uitdiepen en incorporeren binnen de verschillende programma's van Pharos zodat we hierover een gezamenlijk verhaal hierover uit kunnen dragen en professionals optimaal hierin kunnen ondersteunen.

Toegang tot en kwaliteit van zorg

Arbeidsmigranten

- We blijven het netwerk van relevante partijen stimuleren en onze kennis delen over hoe zorg en ondersteuning passend te organiseren, gevoed door kennis en praktijkvoorbeelden uit koploper- gemeenten, zorgverleners en werkgevers. Dit doen we onder andere door een leerkring met koplopers over dit onderwerp te organiseren.
- In 2023 zal Pharos haar kennis over gezondheidsbevordering bij arbeidsmigranten ter beschikking blijven stellen aan organisaties die invloed hebben op de arbeidsomstandigheden van arbeidsmigranten. Zo willen we samen optrekken met twee branche-organisaties van uitzendbureaus om met hen te onderzoeken wat zij nodig hebben om ervoor te zorgen dat hun leden aandacht besteden aan gezondheid. Hiervoor zullen we nauw samenwerken met het kenniscentrum arbeidsmigranten, VNG en de Interdepartementale Projectgroep Arbeidsmigranten (IPA).

Ongedocumenteerden

- Pharos levert een bijdrage aan de toegang tot zorg voor iedereen door informatie en kennis over zorg aan ongedocumenteerden te bundelen, beschikbaar te stellen en te delen met relevante organisaties. Dit doen we onder andere door deelname aan het netwerk Lampion en door kennis te delen ten behoeve van actuele vraagstukken.
- Tevens doen we een verkenning onder zorgpartijen en ongedocumenteerden zelf waar zij met name tegenaan lopen in het verkrijgen van toegang tot zorg. De resultaten van deze verkenning maken inzichtelijk welke vervolgacties opgepakt moeten worden om toegang tot zorg voor deze groep te bevorderen.

Vluchtelingen

- In 2022 heeft Pharos geïnvesteerd in het verkennen van de knelpunten waar Oekraïners tegenaan lopen op het gebied van zorg en ondersteuning in Nederland en hoe deze aan te pakken. In 2023 zullen we deze kennis verder verrijken en onder de aandacht brengen bij relevante partijen.

- Veel van de informatie en materialen die Pharos in de loop van de jaren heeft ontwikkeld zijn ook goed bruikbaar ter ondersteuning van vluchtelingen uit Oekraïne. Pharos gaat door met het aanpassen van ondersteunende materialen voor Oekraïners en het updaten van de webpagina's die Pharos heeft ontwikkeld voor professionals ter ondersteuning van deze groep.
- De wachttijden en omstandigheden in de asiel- en noodopvang hebben te vaak negatieve gevolgen voor de gezondheid van asielzoekers en statushouders. We blijven ook hier het belang van gezondheid en welzijn en wat daarvoor nodig is agenderen en onder de aandacht brengen bij beleidsmakers, professionals en vrijwilligers.
- Pharos bouwt voort op haar bestaande kennisbasis over de risico's en kansen rond gezondheid bij inburgering en verrijkt deze kennis in lijn met de nieuwe wet inburgering. In samenwerking met Divosa zal Pharos een 'community of practice' op het gebied van gezondheid en inburgering faciliteren voor gemeenten. Hiernaast zullen we in 2023 de ontwikkelingen op het gebied van de nieuwe wet inburgering blijven volgen en het perspectief van het belang van gezondheid bij inburgering blijven agenderen op strategische momenten met beleidsmakers en uitvoerders, bijvoorbeeld tijdens het terugkerende Brede Overleg met SZW en ketenpartners.

Huisarts Migrant

- Met huisarts-migrant.nl is up to date kennis en gebruiksvriendelijke informatie beschikbaar over specifieke aspecten van ziekten en behandelingen bij patiënten met een migratieachtergrond en/of beperkte gezondheidsvaardigheden. We houden de kennisbasis van huisarts-migrant actueel en vergroten de impact van wat we aanbieden door een goede representatie van potentiële eindgebruikers uit verschillende (medische) specialismen onder de auteurs en revisanten.
- Ook verkennen we in hoeverre de huisarts migrant informatie die beschikbaar wordt gesteld ook relevant is voor andere zorgprofessionals en brengen de informatie van de site onder de aandacht bij deze professionals.

Preventie

Includeren migranten in lokaal preventiebeleid

- We verzamelen en ontsluiten kennis over het samenwerken met migrantenorganisaties en sleutelpersonen om aan te sluiten op de mogelijkheden van de nieuwe SPUK regeling voor het effectief bereiken van migrantengroepen binnen preventieve programma's op gemeentelijk niveau. We ontwikkelen een menukaart voor gemeenten die richting kan geven bij het includeren van migrantengroepen in lokaal preventiebeleid.
- Tevens agenderen we het belang van aansluiten met preventiewerkzaamheden bij migrantengroepen bij gemeenten en delen we goede voorbeelden.

Overgewicht

- Voortbouwend op wat is geleerd over het tegengaan van roken en het opzetten van een veel belovende wijkaanpak, gebruiken we deze lessen en oriënteren we ons op wat er nodig is om een wijkaanpak voor het tegengaan en verminderen van overgewicht op te zetten. Ook verkennen we het bouwen van een coalitie specifiek op het werken aan het tegengaan van overgewicht bij mensen met een migratieachtergrond en zetten de samenwerking met het Partnerschap Overgewicht Nederland voort.
- Mensen met een migratieachtergrond hebben vaker obesitas maar doen minder vaak mee aan de Gecombineerde Leefstijlinterventie. Hierdoor verkleint de GLI, op dit moment, niet de gezondheidsverschillen. Pharos deelt haar kennis breed over de achterliggende oorzaken waarom deze groepen minder vaak meedoen aan deze interventie en waarom ze vaak uitvallen wanneer ze er wel mee beginnen. Ook denken we mee met relevante partijen hoe het aanbod van de GLI toegankelijker en inclusiever kan worden gemaakt.
- Tevens brengen we in kaart wat er reeds onderzocht en beschreven is over het stimuleren van een gezonde leefstijl bij mensen met een migratieachtergrond en vullen deze kennis aan met ervaringskennis van ervaringsdeskundigen en professionals die actief zijn met het thema
- We ontwikkelen handvatten, ondersteunend materiaal en scholing over hoe het gesprek aan te gaan over overgewicht met mensen met een migratieachtergrond,

gebruikmakend van onze kennisbasis in cultuursensitieve communicatie. Dit materiaal delen we breed onder professionals. Tevens werken we aan een strategie die het gesprek over ongezond gewicht door de professional en sleutelpersonen normaliseert, waardoor het gesprek plaatsvindt op de momenten die nodig zijn, en de gesprekken makkelijker gaan aanvoelen.

Mentale gezondheid

- De afgelopen jaren heeft Pharos veel kennis opgedaan over preventie op het gebied van mentale gezondheid bij vluchtelingen. Het tijdig signaleren van klachten, het bespreekbaar maken van dit moeilijke onderwerp én het krijgen van goede begeleiding en zorg zijn beide van belang in de aanpak van psychische problematiek. In 2023 onderzoekt Pharos hoe zij haar kennis over preventieve interventies ook in kan zetten voor arbeidsmigranten.
- Seksualiteit speelt een belangrijke rol voor de (mentale) gezondheid en het welzijn van mensen. Binnen migrantengroepen heersen er soms andere culturele opvattingen rond seksualiteit en, net als bij mensen met een Nederlandse achtergrond, komt ook hier grensoverschrijdend gedrag voor. Pharos deelt in 2023 haar kennis over deze thema's op afroep en door deel te nemen aan het platform Eer en Vrijheid en het Partnerschap Aanpak Seksueel Geweld.

Inclusie

(Ervaren) discriminatie en etnische gezondheidsverschillen

- In 2023 blijven we de invloed van langdurig ervaren discriminatie op gezondheidsverschillen breed onder de aandacht brengen bij zorg en welzijn medewerkers. We faciliteren daarbij een netwerk van (zorg)organisaties die discriminatie/ onbewuste vooroordelen in de zorg binnen aan de kaak willen stellen en hier actie op ondernemen. Pharos organiseert regelmatig webinars en bijeenkomsten om dit netwerk te inspireren en hierbinnen uit te wisselen.
- Er is op verschillende plekken onderzoek gedaan naar etnische gezondheidsverschillen en belang van inclusief onderzoek en aandacht in onderwijs om deze

verschillen tegen te gaan. In 2023 brengt Pharos deze kennis bij elkaar in een toegankelijke publicatie zodat dit thema bij relevante beleidsmakers, onderzoekers en professionals onder de aandacht kan worden gebracht.

Ervaren discriminatie/ sociale uitsluiting op basis van sociaal-economische status

- Ook mensen met een lage sociaal-economische status ervaren vaak dat er op hen wordt neer gekeken, met dedain over hun leefstijl wordt gesproken of voelen zich uitgesloten. In 2023 willen we in gesprek gaan met zorggebruikers met een lage SES over of en hoe zij discriminatie in de zorg ervaren. Deze inzichten delen we in de vorm van een publicatie met ervaringsverhalen.

Actuele zaken en beleidsadvisering

- De afgelopen jaren is gebleken dat zich regelmatig onverwacht kansen voordoen om met onze kennis bij te dragen aan beleidsontwikkeling, bijvoorbeeld om beleid aan te laten sluiten bij groepen met een migratieachtergrond. Wij volgen actuele ontwikkelingen, agenderen daar waar nodig en voorzien overheid gelieerde instanties en professionals van kennis, signalen en informatie.
- Door het jaar heen krijgt Pharos veel 'ongeplande' vragen, vaak naar aanleiding van actuele ontwikkelingen of casuïstiek. Partijen die aankloppen worden op adequate wijze voorzien van advies en kennis.

8. Vrouwelijke Genitale Verminking

Schadelijke praktijken komen voort uit traditie, cultuur, religie en/of bijgeloof binnen een gemeenschap. Vaak spelen onderliggende opvattingen over gender en seksualiteit een rol bij schadelijke praktijken als vrouwelijke genitale verminking (VGV), eengerelateerd geweld, huwelijksdwang en achterlating. Deze praktijken zijn in Nederland verboden, net als veel andere vormen van gendergerelateerd geweld. Slachtoffers van deze praktijken moeten worden beschermd. Pharos zet zich, als Focal Point meisjesbesnijdenis, in op de preventie van VGV in Nederland en voor goede zorg voor vrouwen die al besneden zijn.

In Nederland wonen er naar schatting ongeveer 41.000 vrouwen die zijn besneden. Nog eens 4.200 meisjes lopen in de komende 20 jaar het risico om te worden besneden.²³ VGV is een schadelijke praktijk met grote gezondheidsrisico's, zowel in fysiek als psychosociaal opzicht. Meisjes en vrouwen kunnen hier hun leven lang last van hebben. Vanwege het verbod op VGV in Nederland vinden de besnijdenissen vermoedelijk vooral in het buitenland plaats, in het land van herkomst of elders waar de mogelijkheid zich voordoet.

Het ministerie van VWS voert de regie over het beleid ter bestrijding van VGV. Doel van het landelijk beleid op het gebied van VGV is dan ook het voorkómen van alle vormen van VGV en daarnaast het leveren van goede zorg aan vrouwen die reeds besneden zijn. Hierbij wordt gefocust op meisjes en vrouwen die in Nederland woonachtig zijn. Pharos is als Focal Point op dit thema zowel landelijk als internationaal de vanzelfsprekende partij om mee samen te werken en te raadplegen als het gaat om preventie, zorg en kennis rondom VGV. Pharos heeft de afgelopen jaren haar kennisbasis op dit thema aanzienlijk verstevigd, onder andere door het ontwikkelen van een methode voor professionals om VGV bespreekbaar te maken. We trekken in Nederland met veel organisaties op, zoals de Federatie Somalische Associaties Nederland (FSAN),

GGD GHOR Nederland, lokale GGD'en en CJG'en, Veilig Thuis, Raad voor de Kinderbescherming en diverse medische beroepsverenigingen. Met elkaar hebben we de Nederlandse ketenaanpak ontwikkeld waar we in verschillende Europese landen om geroemd worden.

De komende jaren zal Pharos vanuit haar kennisbasis expertise blijven inzetten om te stimuleren dat meisjes in Nederland geen risico meer lopen om besneden te worden. Daarbij delen we onze kennis om te stimuleren dat vrouwen in Nederland die besneden zijn goede en passende zorg krijgen. Ook maken we kennis over VGV landelijk beschikbaar en toegankelijk via het Focal Point voor iedereen die deze behoeft, in Nederland en internationaal. Tevens is Pharos de academische autoriteit op het gebied van VGV in Nederland, publiceert regelmatig artikelen over dit onderwerp in wetenschappelijke tijdschriften, en houdt de kennisbasis up to date door het verwerven van (wetenschappelijke) kennis over dit onderwerp nationaal en internationaal.

Beoogde impact in 2023

In 2023 blijft Pharos invulling geven aan haar rol als Focal Point VGV. Dit doen we in aanvulling op en in afstemming met de ontwikkelingen en acties die plaatsvinden binnen het programma Schadelijke Praktijken. Als Focal Point bouwen we verder aan de kennisbasis omtrent VGV, blijven we het onderwerp op de agenda zetten bij belanghebbende partijen en delen we onze kennis breed met ketenpartners. Hierbij zetten we in op drie deelgebieden; preventie, zorg en kennis.

Op het gebied van preventie voeren we een aantal basistaken uit die net als voorgaande jaren bij Pharos zijn belegd, zodat de Nederlandse ketenaanpak verder wordt versterkt en bestendigd en partners blijven afstemmen en bijgeschoold zijn. Pharos zet in op twee sporen: investeren in/op basiskennis voor de brede groep professionals en

23. https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2019/06/Vrouwelijke-Genitale-Verminking_omvang-en-risico-in-Nederland.pdf

meer diepgaande kennis en expertise voor specifieke professionals die gezien de aard en/of locatie van hun werk vaker (en/of intensiever) te maken kunnen krijgen met de risicogroep. Ook blijven we inzetten op de kennis van de VGV sleutelpersonen, het organiseren en trekken van een aantal landelijke netwerken waarin ketenpartners bijeenkomen, de scholing van aandachtsfunctionarissen VGV en de organisatie van de landelijke VGV preventieactie tijdens vakantieperiodes. In samenwerking met het programma Gezond Opgroeien blijven we ons inzetten om cultuursensitiviteit binnen de jeugdzorg te bevorderen en specifiek kennis te verspreiden over het tegengaan van kindermishandeling bij mensen die nieuw zijn in Nederland.

Op het gebied van zorg blijven we breed bekendheid geven aan wat er nodig is om goede zorg te bieden aan besneden vrouwen. Wij gaan door met het verspreiden van informatie over de Leidraad Medische zorg voor vrouwen en meisjes met vrouwelijke genitale verminking (VGV). Deze leidraad biedt aanbevelingen voor medische, psychosociale en seksuele zorg voor diverse medische beroepsgroepen. Pharos zal zich inzetten dat de leidraad wordt omgezet in een richtlijn en dat deze wordt opgenomen in de daarvoor relevante (medische) opleidingen. Tevens zullen we onze kennis en ontwikkelde e-learning voor huisartsen, verloskundigen, medewerkers JGZ en Veilig Thuis over het bespreekbaar maken van VGV blijven verspreiden.

In 2023 zal Pharos van haar voorlopende kennisrol op het gebied van VGV gebruik maken door leiderschap te tonen zowel nationaal als internationaal. In 2023 wordt het 20 jarige jubileum van Zero Tolerance Day gevierd. Pharos zal als kartrekker, samen met de partners van Platform 6/2, de organisatie van deze jubileum-editie op zich nemen om extra ruchtbaarheid te kunnen geven aan deze mijlpaal en een nog grotere groep mensen te inspireren om zich in te zetten in de strijd tegen VGV. Ook zal Pharos solliciteren om een bestuursfunctie op te pakken in het Europese netwerk End FGM (End FGM EU) zodat onze opgedane kennis ook ten behoeve komt van andere Europese landen. Tevens zal Pharos extra inspanningen plegen om kennis over VGV te verspreiden bij andere groepen professionals dan we tot nu toe bereikten om meer impact te maken.

Concrete inzet in 2023

Preventie

- Om landelijke voortrekkers en coördinatoren van regionaal VGV preventiebeleid te informeren en onderlinge uitwisseling te stimuleren, organiseert Pharos het landelijk overleg preventie VGV met vertegenwoordigers van VWS, VNG, GGD GHOR Nederland, FSAN, GGD'en Veilig Thuis, KNOV en Actiz. Tijdens het preventie overleg zal er ook worden uitgewisseld welke initiatieven er lopen op het gebied van zorg aan besneden vrouwen om ketensamenwerking te bevorderen.
- Kennisdeling met aandachtsfunctionarissen VGV van JGZ, Veilig Thuis, Raad van de Kinderbescherming en verloskundigen via e-learning en training. De veel bezochte webinar reeks over aan VGV gerelateerde onderwerpen zal worden voortgezet.
- Pharos brengt kennis in voor de VGV preventieactie tijdens vakantieperiodes in afstemming met GGD GHOR Nederland en VWS.
- Bestendiging en uitbreiding van kennis en vaardigheden van sleutelpersonen VGV om hen toegerust te houden voor hun rol in de preventie van VGV, in samenwerking met FSAN.
- Pharos zet in op het in kaart brengen van het aantal vrouwen uit prevalentielanden per regio.
- In 2023 doet Pharos een verkenning onder ouders met een migratie- en vluchtachtergrond naar wat zij verstaan onder termen als kindermishandeling en verwaarlozing. Dit naar aanleiding van signalen dat er verschillen zijn in hoe men deze concepten interpreteert ten opzichte van Nederlandse normen. Dit verschil compliceert de communicatie tussen ouders en professionals. De resultaten uit deze verkenning worden gedeeld middels een webinar en concrete handvatten, zoals bijvoorbeeld een gesprekstool.

Zorg

- Pharos neemt als expert deel aan het landelijk overleg (na)zorg voor de projectleiders (na)zorg VGV van regionale GGD'en, CJG'en en andere partners zoals Amsterdam UMC. GGD GHOR Nederland is organisator van dit overleg. Tijdens dit overleg wordt onderling

afgestemd welke regionale en landelijke initiatieven er lopen op het gebied van zorg zodat de samenwerking tussen regionale en landelijke professionals op het gebied van VGV zorg wordt geoptimaliseerd. Pharos draagt hierin haar kennis en expertise bij en haalt hierin op wat er speelt in het veld.

- Met behulp van ons netwerk zullen we ons inzetten om de status van de medische leidraad om te zetten in een richtlijn. Dit zal de impact van de leidraad aanzienlijk doen verhogen.
- Door te investeren in het contact met universiteiten en hogescholen zet Pharos zich in op het verankeren van de kennis in de medische leidraad in het curriculum van verschillende (medische) opleidingen.
- Pharos zet zich actief in om de op [Thuisarts.nl](https://thuisarts.nl) beschreven informatie over VGV breed te verspreiden.

- Pharos draagt bij aan internationale kennisuitwisseling van informatie en speelt een rol in het medebepalen van de Europese prioriteiten op het gebied van VGV door deel te nemen als lid en bestuurslid van het Europese End FGM EU netwerk.
- Pharos voorziet ministeries en andere beleidsmakers in Nederland van actuele informatie over VGV en denkt actief mee over te nemen beleidsstappen.

Kennis

- Om er voor te zorgen dat meer professionals (een dreiging van) VGV kunnen gaan signaleren zet Pharos in 2023 specifiek in op het aanboren van nieuwe communicatiekanalen om onze kennis over VGV te verspreiden. Hierbij valt te denken aan het publiceren van artikelen in vakbladen en het benaderen van verschillende mediaplatforms. Hier wordt in samenwerking met de afdeling PRMC een communicatieplan voor ontwikkeld.
- Alle geactualiseerde kennis over VGV uit binnen- en buitenland is beschikbaar via de Pharos website en nieuwsbrief VGV. De op de website beschikbare informatie zal kritisch worden herzien zowel qua inhoud, als vindbaarheid. De meest gestelde vragen die binnen het adviespunt binnenkomen zullen worden gebundeld in een FAQ document en beschikbaar gesteld op de site
- Pharos zal kartrekker zijn van het organiseren van de 20- jarige jubileum editie van Zero Tolerance Day 2023. Het idee is om verschillende prominente mensen die belangrijk zijn geweest voor de ketensamenwerking het podium te geven. Tevens doen we mee aan de voorbereidingen van Zero Tolerance Day 2024.
- Pharos investeert in de bekendheid en het blijvend up to date houden van de e-learning over het bespreekbaar maken van VGV en de onder het Schadelijke Praktijken project ontwikkelde kennisproducten.

9. Kennis- en informatieoverdracht

Het is een kernopdracht voor Pharos om haar kennis op niveau en up-to-date te houden. We werken hiervoor nauw samen met stakeholders, relaties en doelgroepen. Daarnaast werken we aan de optimale verspreiding van deze kennis met het oog op het creëren van impact. We werken aan optimalisatie van het gebruik van relevante kennis en informatie. We zetten ons proactief in om de vindbaarheid, toegankelijkheid en het gebruik van kennis en informatie te stimuleren. Dat Pharos met veel partijen in co-creatie kennis ontwikkelt, draagt bij aan de kwaliteit van deze kennis. De ervaringen en kennis van onze klanten en gebruikers spelen een belangrijke rol in de totstandkoming van de juiste producten én het delen ervan. We zoeken voortdurend naar de meest optimale mix van kanalen, waarbij digitale kennisdeling een belangrijke rol speelt.

Een strategisch doel van Pharos is op alle maatschappelijk en bestuurlijke niveaus zichtbaar maken hoe je gezondheidsverschillen tussen mensen terugdringt en inclusie in de zorg bevordert. Dat begint bij de vergroting van het bewustzijn bij professionals en beleidsmakers dat extra inspanningen nodig zijn om praktisch opgeleide mensen en mensen met een migratie-achtergrond te bereiken en de kwaliteit en toegankelijkheid van preventie, zorg en ondersteuning voor hen te verbeteren. Bijvoorbeeld door de mensen om wie het gaat aan het woord te laten. Het is een belangrijke opdracht voor de afdeling PR, Marketing & Communicatie (PRMC) om hieraan bij te dragen.

Om onze taken goed te vervullen, is Pharos in 2022 gestart met een pilot om meer data gedreven te werken. Het doel is vergroting van de zichtbaarheid en het bereik van de kennis over het terugdringen van gezondheidsverschillen. De pilot bevat 3 thema's. De eerste thema's zijn preventie en inclusie. De pilot loopt door in 2023. Dan kiezen we ook het derde kennisthema waarop we de nieuwe werkwijze toepassen.. Focus op grotere kennisthema's maakt het mogelijk om met communicatie meer impact te maken. Het gaat hier om een meerjarige aanpak die we uiteindelijk implementeren als standaard voor onze communicatie-inspanningen zodat we de kennisoverdracht structureel vergroten.

Concrete inzet in 2023

Online communicatie

De online kanalen van Pharos zijn onze belangrijkste algemene informatiedragers. Bezoekers vinden er de laatste ontwikkelingen, publicaties, trainingen, nieuwe en/of aangepaste interventies en methodieken en feiten en cijfers over de aanpak van gezondheidsverschillen. Centrale opdracht voor online is het op basis van data adviseren hoe de gewenste doelgroepen te bereiken die we als Pharos willen informeren en beïnvloeden en deze data te gebruiken om aanbod aan informatie te optimaliseren en aan te vullen.

- Online communicatie wordt steeds meer gebaseerd op dataverzameling en -analyse. Dat betekent meten en onderzoek aan de voorkant van projecten; monitoren & evalueren; doorontwikkeling;
- Met verschillende dashboards hebben we zicht op welke acties nodig zijn om te effecten/resultaten te meten;
- Aanpassing bestaande content (op basis van data) aan de behoefte van de doelgroepen;
- Optimalisatie van alle relevante content voor ontsluiting door zoekmachines (SEO);
- Productie nieuwe content op basis van de verzamelde data;
- Op basis van onderzoek continu verbeteren content eigen online kanalen zoals websites (5), nieuwsbrieven (6) en sociale media kanalen (4);*
- Optimaliseren inzet Google Grants.

*Zie onder voor opsomming online kanalen

Public Relations & Affairs, Marketing

Ook Public Relations & Affairs en Marketing zetten we in om samenwerkingspartners, stakeholders, klanten en relaties goed te informeren over de expertise en de kennis die bij Pharos beschikbaar is. De vragen, behoeften en interesses van externe partijen vormen de uitgangspunten voor de communicatie. Van belang is dat partijen onze kennis, informatie, producten en diensten goed weten te vinden

en ook inzetten zodat we samen impact realiseren bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden. We brengen actief werkzame methodes onder de aandacht. Met de media bouwen we onze relatie verder uit om relevante thema's te agenderen. We zorgen dat we goed op de hoogte zijn van voor Pharos relevante ontwikkelingen.

- Informatie, kennis en ons aanbod zijn up-to-date, overzichtelijk en toegankelijk voor onze klanten. Voorop staat dat de informatie aansluit bij de vragen en behoeften uit het veld;
- Alle meerjarenprogramma's zijn geadviseerd over en ondersteund bij de inzet van de juiste kanalen voor kennisuitwisseling en -overdracht en bij het uitbrengen van publicaties;
- Pharos ontwikkelt een organisatie brede content- en activiteitenkalender. Ter versterking van de proactieve aanwezigheid en Public Affairs maken we lange termijn planningen met onze eigen activiteiten en die van relevante externen;
- De landelijke, regionale en vakpers brengen we (re-) actief op de hoogte van de ontwikkelingen en thema's op het kennisgebied van Pharos;
- We bouwen het systeem voor issuemanagement rondom de belangrijkste thema's verder uit;
- In 2023 richten we een netwerk in met 'thought leaders' (onder andere op gezondheid, transitie, uitvoering, onderwijs) om nieuwe wegen/invallende hoeken voor het verkleinen van gezondheidsverschillen te onderzoeken.
- Pharos werkt samen met communicatieafdelingen van derde partijen zoals onder meer met RIVM Centrum voor Gezond Leven (CGL), RvS en ZIN.

Websites, nieuwsbrieven, sociale media

Websites

- **Pharos.nl** is de corporate website en geeft een actueel overzicht van de kennis en ontwikkelingen binnen de programma's, projecten en trainingen. De activiteiten die Pharos samen uitvoert met het RIVM Centrum Gezond Leven en Gezonde School staan op de website.
- **Gezondin.nu** is het kennisplatform van het programma GezondIn en brengt gemeenten (en andere partijen) online bij elkaar. Gemeenten kunnen kennis en informatie met elkaar delen en ervaringen en praktijkvoorbeelden met elkaar uitwisselen.

- **Gezondheidsvaardigheden.nl** is ondersteunend aan de Alliantie Gezondheidsvaardigheden. De partners van de Alliantie zijn werkzaam op het brede terrein gezondheid en zorg. Zij zetten het thema gezondheidsvaardigheden binnen en buiten de eigen organisatie op de agenda en wisselen kennis en ervaringen uit.
- **Huisarts-migrant.nl** is een website voor huisartsen, POH-ers en andere zorgverleners met vragen over zorg en gezondheid voor migranten, vluchtelingen en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden. De website geeft speciale aandacht aan veel voorkomende ziektebeelden en eenvoudig voorlichtingsmateriaal.
- **Lampion.info** Lampion is het landelijke informatie- en advies-punt over zorg aan illegalen. Dit zijn onder andere ongedocumenteerden en niet toegelaten asielzoekers. Pharos faciliteert de website voor Lampion. Dit samenwerkingsverband bundelt kennis over knelpunten en oplossingen in de (gezondheids-) zorg aan illegalen in Nederland.

Digitale nieuwsbrieven

- De **Pharos-nieuwsbrief** verschijnt elke maand.
- De **nieuwsflits van Huisarts-migrant** verschijnt vier keer per jaar.
- De online **nieuwsbrief van GezondIn** verschijnt elke twee maanden
- De **nieuwsbrief van de Alliantiegezondheidsvaardigheden** komt elk kwartaal uit.
- De **nieuwsbrief van Training en Scholing** verschijnt twee keer per jaar.
- Focal point **Meisjesbesnijdenis nieuwsbrief** wordt vier keer verstuurd.
- De **Corona-nieuwsbrief** verschijnt 8 keer per jaar (afhankelijk van actuele ontwikkelingen).

Sociale media

- **Twitter** (@Pharoskennis, @Gezondin, @gezondheidsvaardigheden)
- **LinkedIn** Pharos en Gezondin
- **Facebook** Pharos, Syriersgezond, Eritreersgezond
- **Youtube** Pharos en Gezondin

Digitale tools

Pharos ontwikkelt en beheert veel digitale tools en applicaties. Deze tools zijn via de kennisbank op pharos.nl te raadplegen. Een paar belangrijke tools zijn

- **BegrijpJeLichaam.nl**

<https://www.pharos.nl/begrijpelichaam/>

Dit is een online tool met eenvoudige afbeeldingen en teksten over het menselijk lichaam en veelvoorkomende klachten, bestemd voor gebruik in de zorg en preventie. Met 'Begrijp je Lichaam' zijn professionals zoals huisartsen, verpleegkundigen en praktijkondersteuners, beter in staat hun voorlichting af te stemmen op patiënten met lage gezondheidsvaardigheden. Patiënten kunnen daarna thuis zelf de informatie teruglezen en bekijken.

- **vbi.nl**

<https://vbi.pharos.nl/>

Het 'voorlichtingsmateriaal beoordelingsinstrument' is een online tool voor het beoordelen van de begrijpelijkheid en toepasbaarheid van 'papieren' en audiovisueel gezondheidsvoorlichtingsmateriaal voor de patiënt.

- **Kaart Sleutelpersonen**

<https://www.pharos.nl/kaart-sleutelpersonen/>

In deze interactieve kaart staan alle sleutelpersonen en voorlichters die door Pharos zijn getraind. Zij werken voor diverse organisaties in het land. Op deze manier kunnen bijvoorbeeld gemeenten en zorg- en welzijnsorganisaties makkelijk een sleutelpersoon of voorlichter vinden in de buurt.

- **Checklist beeldbellen**

<https://www.pharos.nl/kennisbank/checklist-beeldbellen/>

Hiermee kunnen zorgprofessionals eenvoudig checken of hun patiënten digitale- en gezondheidsvaardigheden hebben. De checklist is te gebruiken voor en tijdens het beeldbellen met een patiënt.

- **Checklist toegankelijke informatie**

<https://checklisttoegankelijkeinfo.pharos.nl/checklist>

Deze applicatie die helpt bij het maken van begrijpelijk voorlichtingsmateriaal zoals folders, apps, websites en eHealth.

- **Hoe begrijpelijk is mijn gezondheidsorganisatie voor iedereen?**

<https://www.pharos.nl/kennisbank/test-hoe-begrijpelijk-is-mijn-gezondheidsorganisatie-voor-iedereen/>

Ontdek met 10 vragen hoe 'gezondheidsvaardig' jouw organisatie is. En hoe je ervoor zorgt dat iedereen jouw informatie over gezondheid kan vinden, begrijpen en gebruiken.

Pharos, Expertisecentrum gezondheidsverschillen
Arthur van Schendelstraat 600 2e etage
Utrecht

030 234 98 00
www.pharos.nl

